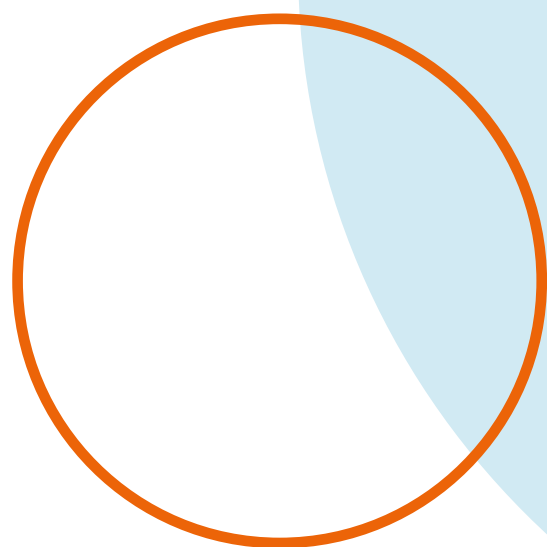

Naar meer zicht op het curriculum in het funderend onderwijs

Adviesrapport

Juli 2025

2025, SLO Amersfoort

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

AN

1.7722.784

Auteurs:

Suzan van Dieren
Annette van Noorel
Miriam Rhodes

Postadres

Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T (033) 4840 840

W www.slo.nl

E info@slo.nl

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Vraagstelling	7
1.3 Begripsbepaling en afbakening 'meer zicht op het curriculum'	7
1.4 Werkwijze en aanpak	9
2. Adviezen	10
2.1 Algemene adviezen voor het komen tot een aanpak	10
2.2 Benodigde informatie voor zicht op curriculum	20
2.2.1 Implementatie nieuw curriculum	20
2.2.2 Randvoorwaarden implementatie	24
2.2.3 Periodiek curriculumonderhoud	28
2.2.4 Bereikte doelen nieuw curriculum	29
2.3 Rollen en verantwoordelijkheden	33
3. Literatuur	37
4. Bijlagen	38
Bijlage 1 Brief ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	39
Bijlage 2 Gevoerde gesprekken	42
Bijlage 3 Inventarisatie van beschikbare gegevens uit monitoringonderzoeken	43
Bijlage 4 Mogelijk model voor monitoring- en evaluatieonderzoek	48
Bijlage 5 Voorbeelden van indicatoren en kijkvragen ter inspiratie	49
Bijlage 6 Adviezen eerste stappen voor OCW	51

Management-samenvatting

Een cyclisch systeem voor curriculumonderhoud vereist zicht op het curriculum

Voor een cyclisch systeem van curriculumonderhoud is blijvend zicht¹ op het curriculum van scholen in het funderend onderwijs nodig, met continue monitoring in alle fasen: van actualisatie tot implementatie en voorbereiding op herijking van kerndoelen en examenprogramma's. Dit systeem moet lerend en ondersteunend van aard zijn. Nieuwsgierigheid en het in kaart brengen van de werking van het curriculum zijn hiervoor leidende principes. Alleen dan kunnen scholen, beleidsmakers, adviseurs en curriculumontwikkelaars tijdig signalen opvangen, duiden en benutten voor bijsturing. Beoordelen en evaluatief volgen is in het stelsel al belegd bij het toezicht van de Inspectie.

De school als startpunt: meer zicht op het uitgevoerde curriculum

Informatie over het daadwerkelijk uitgevoerde curriculum – de concrete onderwijspraktijk – is essentieel, maar vooralsnog schaars. Begin daarom bij de school, de leraar en de schoolleider. De leraar interpreteert de landelijke doelen en komt samen met collega's en schoolleider tot onderwijs voor de leerlingen. Door de school als startpunt te nemen, kan worden bekeken of en hoe het nieuwe curriculum daadwerkelijk landt. Ook is goed zicht op het uitgevoerde curriculum nodig voor verbanden met leeropbrengsten. Onderzoeken zoals Peil.Onderwijs bieden deels inzicht, maar brede, systematische gegevens over alle leergebieden en programma's (zoals praktijkgericht onderwijs) ontbreken nog. Daarnaast moet monitoring zich onder meer richten op keuzes van scholen in leermiddelen, toetsing en invulling van keuzeruimte.

Daarom is er een gezamenlijke, landelijke onderzoeksagenda nodig, met structurele financiering

Een landelijke onderzoeksagenda met structurele financiering is een noodzakelijke eerste stap van het stelsel van evidence-informed periodiek curriculumonderhoud. Deze agenda moet uitgaan van het volgende:

1. Gezamenlijke, gedeelde verantwoordelijkheid met heldere rolverdeling

Het hele ecosysteem van het onderwijs draagt bij aan het slagen van de implementatie van het nieuwe curriculum. Daarom is een onderzoeksagenda een gezamenlijke en gedeelde verantwoordelijkheid van de hele keten. Om het werkbaar te houden, moeten rol- en taakverdeling glashelder zijn. Daarbij is regie vanuit de stelselverantwoordelijke, de Rijksoverheid, onontbeerlijk, met SLO als opdrachtnemer vanuit haar curriculaire expertise voor de onderzoeksagenda en gepaste en actieve betrokkenheid van het hele onderwijsveld.

2. Monitoring moet recht doen aan diversiteit tussen en binnen scholen

'Het' curriculum bestaat niet. Scholen vertalen landelijke doelen verschillend, afhankelijk van context, visie en expertise. Daarnaast hebben ze ook eigen doelen. Daarom moet monitoring zich richten op de rijkheid en variatie van uitgevoerde en geleerde curricula en in ieder geval oog hebben voor de nieuwe elementen in de geactualiseerde doelen. Dit vereist onderzoek op schoolniveau en binnen sectoren (po, vo, so/vso), met oog voor zowel succesfactoren als knelpunten. Uniforme metingen volstaan niet: juist een gedifferentieerde aanpak van kwantitatief en kwalitatief onderzoek biedt inzicht in hoe nieuwe landelijke doelen (kerndoelen en examenprogramma's) leven en werken in de praktijk.

1. Het systematisch verzamelen van informatie over de werking van het curriculum in de praktijk, zodat onderbouwde beslissingen over implementatie en onderhoud van kerndoelen en examenprogramma's genomen kunnen worden.

3. Zicht op het nieuwe curriculum vraagt om fasering, geduld, nuance en breedte in dataverzameling

Zet vanaf 2026 in op het systematisch verzamelen van brede en genuanceerde informatie over het curriculum. Relevante gegevens die vanaf de implementatiefase op vaste momenten verzameld worden, leggen een basis voor latere, evaluatieve analyse. De focus voor de monitoring is daarmee aanvankelijk gericht op implementatie van kerndoelen en examenprogramma's. Percepties van leraren en leerlingen over de werking van het curriculum moeten, naast leerresultaten, een volwaardige plek krijgen. Richting een geplande actualisatie volgens de onderhoudskalender, verschuift het doel van monitoring geleidelijk naar een voorbereiding op de volgende herijking, waarbij informatie verzameld moet worden over bijvoorbeeld de veranderde rationale van het vak en maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen.

4. Zicht op randvoorwaarden is nodig

De implementatie van de nieuwe kerndoelen en examenprogramma's in de onderwijspraktijk staat of valt met menselijke, materiële en structurele randvoorwaarden. Denk aan de bekwaamheid van leraren, inhoudelijk schoolleiderschap, kwaliteit van leermiddelen, toetsing en samenwerking in de onderwijsketen. Monitoring van deze randvoorwaarden moet vanaf het begin breed en systematisch worden opgezet, waarbij ook ervaringen van leraren en behoeften op schoolniveau worden meegenomen. Zonder zicht op deze condities kunnen onderzoeksgegevens over uitgevoerd en gerealiseerd curriculum niet juist worden geïnterpreteerd en kunnen knelpunten niet effectief worden aangepakt.

5. Zicht krijgen op curriculum doe je integraal

Het heeft weinig zin alleen naar leermiddelen of toetsen te kijken en het handelen van de docent in de klas over te slaan. Of wel naar de leraar te kijken maar de schoolleider en de mogelijkheden voor professionalisering niet mee te nemen. Een integrale blik zorgt voor complexiteit in aanpak van de monitoring en is de enige manier om de realiteit van het onderwijs recht te doen. Er is variatie en differentiatie mogelijk in omvang en diepgang van het onderzoek naar en de monitoring van de verschillende onderwerpen. Daarbij is het denkbaar dat je minimaal kijkt vanuit een aanbodperspectief: zitten de kerndoelen in de leermiddelen of niet allemaal? Is er aanbod voor professionalisering voor alle leergebieden of ontbreekt er iets? Anders gezegd: heeft de leraar een kans om het geactualiseerde curriculum tot een succes te maken? Dat zegt nog niets over de kwaliteit of de inhoud van het aangeboden onderwijs. Om goed te begrijpen waarom de implementatie gehinderd of juist bevorderd wordt, is die informatie wel nodig.

6. Inzicht in het doelbereik² van de huidige actualisatie

Evaluatie van het nieuwe, landelijk beoogde curriculum moet niet te vroeg en niet te smal plaatsvinden. Gericht onderzoek om conclusies te trekken over het doelbereik van de Actualisatie kan pas zinvol worden uitgevoerd als het curriculum is ingebed in de praktijk. Denk aan minimaal vijf tot zeven jaar. De verzamelde informatie over de voortgang van de implementatie draagt met de tijd ook bij aan inzicht in ontwikkelingen in het doelbereik van de actualisatie. We kiezen hier heel bewust voor het werkwoord 'bijdragen', want causale verbanden zijn daar niet mee aan te tonen. Daarnaast is aanvullend onderzoek nodig over verschillende onderdelen uit het doelbereik (zie paragraaf 2.2.4).

Tot slot

Na twintig jaar ligt er eind 2025/begin 2026 een actuele en nieuwe set kerndoelen. En de eerste vernieuwde examenprogramma's gaan hun fase van beproeven in. Zoals we in 2024 in ons advies over implementatie van de kerndoelen schreven: "de nieuwe doelen kunnen een hefboom zijn voor een verbeterslag in de sector en de scholen" (SLO, 2024, p. 5). Voor dit advies vullen we die gedachte graag aan: het momentum van de doelen kan bijdragen aan een systematische, cyclische en evidence-informed landelijke aanpak voor inzicht in en onderhoud van het curriculum. Met bijdragen van alle betrokken partijen, in een gedeelde en gezamenlijke verantwoordelijkheid om het onderwijs, beleid en de curriculumpartijen maximaal te ondersteunen en te voorzien van solide informatie en handelingsperspectief te bieden.

2. Het gaat hierbij om: aandacht voor de drie doeldomeinen, een actueel curriculum met de juiste basis aan kennis en vaardigheden, een verbeterde aansluiting po-vo/so-vso en doorstroom, focus en samenhang in de onderwijsinhoud met keuzeruimte voor scholen, en verheldering van de opdracht aan het onderwijs.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De herziening van de kerndoelen en examenprogramma's voor het funderend onderwijs bevindt zich in een afrondende fase (kerndoelen), of is volop in ontwikkeling (examenprogramma's). De eerste stappen worden gezet voor implementatie van een geactualiseerd curriculum in het onderwijsveld. Een rijk en breed curriculum is bedoeld om leerlingen goed toe te rusten voor leven en werken in de maatschappij. De dynamiek van maatschappelijke, technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen maakt het essentieel dat het landelijk beoogde curriculum voortdurend actueel wordt gehouden. Daarom is het noodzakelijk om een cyclische aanpak van curriculumonderhoud te hanteren, waarbij periodieke herzieningen en updates centraal staan. Een doordacht en systematisch proces zorgt voor rust en voorspelbaarheid voor de hele onderwijsketen en borgt inbreng van het onderwijsveld en stakeholders.

Momenteel ontbreekt er een goed afgestemd landelijk perspectief op, en een systematische aanpak om, zicht te krijgen op het curriculum voor het funderend onderwijs (Bosker et al., 2024). De behoefte aan een goed doordachte en structurele monitoring vraagt om verdere doordenking. Er wordt al het nodige aan informatie verzameld, door vele partijen, maar er is geen systematische, gezamenlijk aanpak gericht op dit doel. Daarnaast zijn verschillende lacunes zichtbaar, bijvoorbeeld op het niveau van schooleigen curricula (Nieveen & van den Akker, 2023).

Om in de toekomst onderbouwde adviezen uit te brengen en beslissingen te nemen over aanpassingen in kerndoelen en examenprogramma's, moeten in de komende jaren rijke gegevens over het curriculum worden verzameld. Dit advies gaat in op hoe tot een aanpak hiervoor te komen en doet voorstellen voor eerste stappen op weg naar meer zicht op het curriculum.

Dit advies bevat nog geen financiële paragraaf. Daarvoor is eerst meer duidelijkheid over de concrete onderzoeksactiviteiten nodig (thema's, indicatoren, onderzoeksvragen, etc). Dat werken we – na opdracht van OCW- uit in de nog te maken landelijke onderzoeksagenda, samen met relevante partijen. Bij die vervolgstap naar inhoudelijke concretisering hoort dan ook een financieel plaatje.

1.2 Vraagstelling

In haar werkopdracht aan SLO (zie bijlage 1) heeft OCW verzocht om antwoord te geven op een vijftal vragen.

1. **Periodiek onderhoud:** welke informatie is nodig in een systeem van periodiek onderhoud, zodat curriculumontwikkeling en -monitoring onderdeel wordt van een cyclisch proces?
2. **Rollen en verantwoordelijkheden monitoring voor periodiek onderhoud:** hoe ziet een mogelijke planning en rolverdeling tussen verschillende landelijke partijen eruit als het gaat om dit structurele monitoringsvraagstuk?
3. **Implementatie nieuwe curriculum:** welke informatie is nodig om zicht te krijgen op mogelijke (ervaren) succesfactoren, knelpunten en vraagstukken bij de landing van het nieuwe curriculum op de scholen?
4. **Implementatie randvoorwaarden nieuwe curriculum:** welke informatie is nodig om zicht te krijgen op de implementatie in de leermiddelen, professionalisering, curriculumbewustzijn, lerarenopleidingen, toetsing etc.
5. **Zicht op bereikte doelen nieuwe curriculum:** welke informatie is nodig om zicht te krijgen op in hoeverre de beoogde doelstellingen³ van de curriculumherziening zijn bereikt?

1.3 Begripsbepaling en afbakening ‘meer zicht op het curriculum’

In deze adviesvraag gaat het over een aanpak om meer zicht te krijgen op het curriculum in een systeem van periodiek curriculumonderhoud. Onder zicht op curriculum verstaan we het systematisch verzamelen van informatie over de werking van het curriculum in de praktijk, zodat onderbouwde beslissingen over implementatie en onderhoud van kerndoelen en examenprogramma's genomen kunnen worden. De focus ligt hierbij op de werking van het curriculum en hoe dat op verschillende niveaus vorm krijgt, van de landelijke kerndoelen en examenprogramma's tot de vertaling naar een schooleigen onderwijsprogramma tot wat leerlingen leren en ervaren hebben. Het gaat niet om de kwaliteit van het onderwijs als geheel. We hechten eraan om dit onderscheid te maken en lichten toe waarom.

Begripsbepaling

De term curriculum (ook wel genoemd leerplan) wordt door SLO gedefinieerd als een “samenhangend geheel van plannen en praktijken ten aanzien van visie, doelen, inhouden, toetsing, leeractiviteiten, leeromgeving, groeiperingsvorm, leertijd, rol van de leraar, en leermiddelen”. Het curriculum kent verschillende verschijningsvormen en niveaus. Wanneer er gesproken wordt over het curriculum, is het goed om zo specifiek mogelijk te zijn (zie tabel 1 en 2 voor de indelingen die we hanteren).

In ons advies streven we er dan ook naar om steeds zo nauwkeurig mogelijk te zijn in onze terminologie. Zo verwijzen we naar ‘kerndoelen en examenprogramma's’ wanneer het gaat om de actualisatie van het landelijk beoogde curriculum. Zoals tabel 1 laat zien, omvat de term ‘geleerd curriculum’ leeropbrengsten (gerealiseerd) en ervaringen van leerlingen van het uitgevoerde curriculum (ervaren).

3. Het gaat hierbij om:

- een bijdrage aan een betere balans in de doeldomeinen van het onderwijs;
- een actueel curriculum, waarmee leerlingen de juiste basis aan kennis en vaardigheden meekrijgen;
- een verbeterde aansluiting po-vo, doorstroom tussen schoolsoorten en leerwegen en richting vervolgonderwijs;
- focus en samenhang in de onderwijshoud, waardoor de overladenheid van het curriculum vermindert en meer ruimte voor leraren en scholen ontstaat voor eigen keuzes;
- verheldering van de opdracht van het onderwijs door de kerndoelen aan te scherpen.

Afbakening

Periodiek curriculumonderhoud gaat over het beoogde curriculum op landelijk niveau, over actualisatie van kerndoelen en examenprogramma's, met daaraan gekoppeld ook referentieniveaus en syllabi. De uitgangspunten voor actualisatie daarvan zijn gebaseerd op geconstateerde ontwikkelingen en knelpunten in wat voor alle leerlingen van belang is om te kennen, kunnen of te hebben ervaren. Het gaat over de kwaliteit van de landelijke inhoudelijke opdracht aan alle scholen: het 'wat'. Dit is nog geen onderwijsprogramma en schrijft niet het 'hoe' voor. Daarin zijn scholen aan zet. In de vertaalslag die scholen maken, krijgen het uitgevoerde en het geleerde curriculum vorm. Om periodiek curriculumonderhoud van kerndoelen en examenprogramma's goed in te richten, is zicht nodig op hoe deze in de praktijk geïnterpreteerd en gebruikt worden: welke keuzes maken scholen in hun onderwijsprogramma op basis van en naast de landelijke doelen, en hoe verhoudt zich dat tot wat leerlingen leren en ervaren? Dit is essentieel om, wanneer er knelpunten zijn, te kunnen duiden of die ontstaan vanuit de kerndoelen en examenprogramma's zelf of door andere factoren. Zicht op curriculum voor onderhoud van het landelijk beoogde curriculum kan dus niet zonder zicht op beoogd, uitgevoerd en geleerd curriculum op het niveau van scholen.

De kwaliteit van het onderwijs als geheel omvat meer (f)actoren dan de kwaliteit van het curriculum, al is dit in de onderwijspraktijk nauw verbonden. De focus van onderzoek naar de kwaliteit van het onderwijs is breder dan voor periodiek curriculumonderhoud. Het gaat dan om het samenspel van alle (f)actoren inclusief stelselvraagstukken, om te bepalen hoe de kwaliteit van het onderwijs als geheel verbeterd kan worden.

Curriculaire verschijningsvormen

Er zijn verschillende verschijningsvormen van het curriculum. Om deze vormen te duiden, kan het BUG-model gebruikt worden (van den Akker, 2003; Berendsen & Nieveen; 2022). BUG staat voor beoogd, uitgevoerd en geleerd. Er zijn een aantal verschillende, maar nauw verwante, begrippen in omloop ten aanzien van de verdere specificatie van dit model. Wij hanteren de termen in tabel 1.

Tabel 1: Definities van het BUG-model

Verschijningsvorm		Toelichting
Beoogd	Denkbeeldig	Visies, verwachtingen en ideeën over wat er geleerd moet worden
	Geschreven	Wat er formeel is vastgelegd over wat er geleerd moet worden
Uitgevoerd	Geïnterpreteerd	Percepties (oordelen) en interpretaties (betekenisgeving) van het curriculum door onderwijsprofessionals
	Geïmplementeerd	De vertaling van het curriculum naar het feitelijk onderwijsleerproces in de praktijk
Geleerd	Ervaren	Ervaringen van leerlingen van het uitgevoerde curriculum
	Gerealiseerd	Opbrengsten van het onderwijsleerproces bij leerlingen

Curriculumniveaus

Het curriculum kan worden bekeken op verschillende niveaus. Over het algemeen worden de zes niveaus in tabel 2 onderscheiden (van den Akker, 2003; Berendsen & Nieveen; 2022). Het BUG-model is op elk curriculumniveau van toepassing.

Tabel 2: Curriculumniveaus

Niveau	Toelichting	Voorbeeld van curriculumdocumenten
Supra	Landoverstijgend, internationaal (bijv. partijen als OECD, Raad van Europa, Unesco, EU)	Europees Referentiekader, vergelijkingskader PISA/TIMSS
Macro	Systeem, nationaal (bijv. OCW, curriculumexperts, leraren, schoolleiders, wetenschappers, sectorraden, leerlingen, ouders)	Kerdoelen, eindtermen, examenprogramma's, referentiekaders
Bovenschools	Diverse samenwerkingsverbanden (bijv. schoolleiders, schoolbesturen, opleiders, methodemakers, onderwijsadviseurs)	Voorbeeldmaterialen, handreikingen, leermiddelen
Meso	School, opleiding (bijv. leraren, coördinatoren, curriculumexperts op school)	Schoolplan, vakwerkplan, PTA
Micro	Groep, docent (bijv. leraren, leerlingen)	Lesplan, lessenserie
Nano	Leerling als individu (bijv. leraren, leerlingen ouders)	Individueel leerplan

1.4 Werkwijze en aanpak

Het traject waaruit dit adviesrapport is voortgekomen, had een looptijd van een half jaar: van december 2024 tot juni 2025. In deze periode hebben we zowel interne als externe expertise opgehaald. Hiervoor is een reeks interne en externe gesprekken georganiseerd. Alle geraadpleegde externe gesprekspartners zijn opgenomen in bijlage 2 van dit rapport.

Deze gespreksrondes boden ruimte voor het inbrengen van ideeën, het toetsen van bevindingen en het afstemmen met belangrijke partners. Dit proces heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de kwaliteit en het draagvlak van het uiteindelijke advies. In de eerste ronde is brede input verzameld vanuit uiteenlopende perspectieven, wat heeft geleid tot het opstellen van een eerste conceptversie van het adviesrapport. In de tweede ronde stond het toetsen van de bevindingen en de onderliggende redenering centraal, waarbij ook ruimte was voor het stellen van gerichte en verdiepende vragen.

Naast deze gesprekken hebben we ons advies onderbouwd met inzichten uit wetenschappelijke literatuur over monitoring en evaluatie, evenals internationale benaderingen voor systematische curriculummonitoring. Door deze combinatie van praktijkervaring en theoretische verdieping, beogen we een advies te hebben gemaakt dat zowel inhoudelijk stevig onderbouwd als praktisch toepasbaar is.

2. Adviezen

2.1 Algemene adviezen voor het komen tot een aanpak

We starten met de belangrijkste algemene adviezen om tot een goede aanpak voor meer zicht op het curriculum te komen en geven een samenvattend overzicht, waarin ook de benodigde gegevens op hoofdlijnen zijn opgenomen. De benodigde gegevens zijn in paragraaf 2.2 verder uitgewerkt en daarin maken we ook specifiekere onderscheid tussen benodigde gegevens over het uitgevoerde en het geleerde curriculum.

Doelen en gebruiksperspectieven voor meer zicht op curriculum

We onderscheiden verschillende doelen en gebruiksperspectieven waarvoor behoefte is aan meer informatie over de werking van het curriculum:

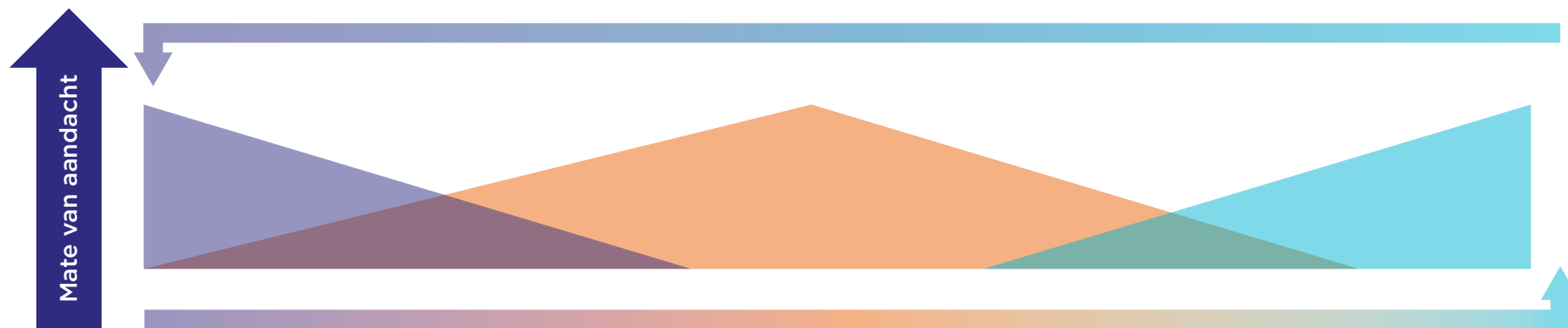
- beleid en sturing van periodiek curriculumonderhoud en implementatie curriculum (OCW en politiek)
- inhoudelijk curriculumonderhoud (SLO)
- kennisdeling curriculumpraktijken (scholen)
- afstemming in de onderwijsketen/educatieve infrastructuur (de andere stakeholders/betrokkenen)
- advisering over maatschappelijke, technische, wetenschappelijke en onderwijskundige ontwikkelingen en welke betekenis die zouden moeten hebben voor het onderwijs en het curriculum, eens in de tien jaar (Onderwijsraad)

Deze komen voort uit een analyse van de gevoerde gesprekken. Het belang van weten waarom je gegevens verzamelt over het curriculum, kwam in elk gesprek naar voren. We gaan in paragraaf 2.3 nader in op rollen en verantwoordelijkheden in de onderwijsketen. De concretere uitwerking ervan is voor na dit advies.

Verschillende fases in periodiek curriculumonderhoud

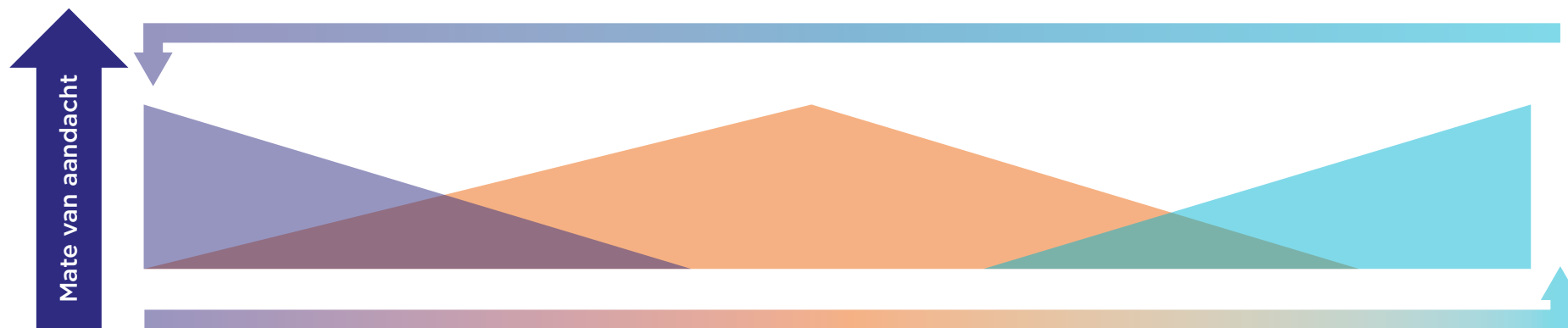
Zorg per fase van curriculumonderhoud voor een bewuste doordenking van informatiebehoefte, onderzoeksdoelen en betrokkenen. In periodiek curriculumonderhoud zijn verschillende fases te onderscheiden. Deze lopen geleidelijk in elkaar over: van actualisatie en beproeven naar implementatie en voorbereiding op een volgende actualisatie. Per fase is behoefte aan andere (accenten in) informatie en heeft het onderzoek andere doelen. Dit vraagt om bewuste afwegingen en kan per fase leiden tot andere keuzes in onderzoekopzet en betrokkenen. In tabel 3 zijn de hoofdpunten van de adviezen om tot een onderzoekaankpak voor meer zicht op curriculum te komen schematisch weergegeven, gekoppeld aan de fases in periodiek curriculumonderhoud. Nadere uitwerking van de benodigde gegevens volgt in paragraaf 2.2.

Tabel 3: Hoofdpunten uit adviezen om tot een onderzoekaankpak te komen voor meer zicht op curriculum in systeem van periodiek curriculumonderhoud (PCO)

Fases en sleutelvragen	ACTUALISATIE 2022-2026 ⁴	IMPLEMENTATIE ± 2026-2032	VOORBEREIDEN OP PCO ± 2031-2033
Belangrijkste doelen en gebruiksperspectieven van onderzoek: Waartoe zicht op curriculum krijgen? Voor wie en waarvoor?	Valt buiten dit advies, wel onderdeel van het systeem van periodiek onderhoud, met eigen systematische gegevensverzameling: Monitoring en formatieve evaluaties van het ontwikkelproces en van (tussen) producten door SLO Doelen en gebruiksperspectieven: SLO en OCW, voor kwaliteitszorg, kennisborging en sturing	Doelen: - Eerst (vanaf 2026): ondersteunen, knelpunten signaleren, leren en groei zichtbaar maken - Bij signalen: nader onderzoeken of evalueren - Later (vanaf 2030-2031): evalueren van implementatie en doelbereik actualisatie Gebruiksperspectieven: - OCW, flankerend beleid en sturing - SLO, ondersteuning en ontwikkeling aanvullende materialen - Scholen, kennisdeling schooleigen curriculumontwikkeling - Overige partijen in de onderwijsketen, voedend aan hun kerntaken en specifieke rollen in de implementatie	Doelen: - Signaleren - Agenderen Gebruiksperspectieven: - Onderwijsraad, periodiek advies curriculum/stelsel - SLO, actualisatie kerndoelen en examenprogramma's - OCW, beleid en sturing
Object van onderzoek en onderzoeksvragen: Waar in elk geval naar kijken? ⁵	Met interne en externe betrokkenen, belanghebbenden en doelgroepen	Algemeen: Focus op (vak)inhoudelijk nieuwe elementen in kerndoelen en examenprogramma's en de beoogde doelstellingen van de actualisatie: actueel curriculum, aandacht doeldomeinen, verbeterde aansluiting, focus/keuzeruimte en samenhang, heldere opdracht	Algemeen: Focus op nieuwe ontwikkelingen en knelpunten, duiden of en hoe actualisatie van kerndoelen en examenprogramma's nodig is
⁵ Zie bijlage 3 voor een eerste beeld van gegevens die nu al verzameld worden.	⁴ Tijdsindicatie per fase: staat nog niet vast en verschilt tussen kerndoelen en examenprogramma's en tussen tranches van leergebieden en vakken	Monitoren van randvoorwaarden Eerste drie jaar intensief, daarna selectie van indicatoren blijven volgen. - Leermiddelen - Toetsen en examens - Professionalisering (initieel en nascholing) schoolleiders, leraren/teams en opleiders - Curriculumbewust handelen in scholen	Monitoren van beperkt aantal indicatoren vanuit implementatiefase Doorlopend en n.a.v. signalen - Knelpunten in uitgevoerd/geleerd curriculum en in randvoorwaarden - Knelpunten in gebruik en functioneren van landelijke leerplankaders Verdiepend onderzoek Vanaf 2032-2033 - Nieuwe ontwikkelingen in maatschappij en arbeidsmarkt, wetenschap, onderwijspraktijk en beleid

Tabel 3: Hoofdpunten uit adviezen om tot een onderzoekaankpak te komen voor meer zicht op curriculum in systeem van periodiek curriculumonderhoud (PCO)

Fases en sleutelvragen	ACTUALISATIE 2022-2026 ⁴	IMPLEMENTATIE ± 2026-2032	VOORBEREIDEN OP PCO ± 2031-2033
Passende, afgestemde aanpakken bepalen: Uitwerken landelijke onderzoekagenda voor zicht op curriculum		Stimulerend volgen van de implementatie Doorlopend relevante indicatoren monitoren, verdiepend onderzoek naar deelonderwerpen op passende momenten. • Interpretaties en keuzes van scholen in het schooleigen curriculum en hoe scholen daar het gesprek over voeren • Gebruik en functioneren van landelijke leerplankaders, leermiddelen en toetsen • (Ervaren) succesfactoren en belemmerende factoren in de onderwijsketen en -praktijk, behoeften van scholen • Geleerd curriculum in relatie tot uitgevoerd curriculum • Uitwerking nieuwe doelen voor verschillende groepen leerlingen Evalueren implementatie en bereikte doelen: Na vijf tot zeven jaar. • Voortgang van de implementatie en ontwikkelingen in uitgevoerd/geleerd curriculum, in relatie tot nieuwe elementen en beoogde doelstellingen van de actualisatie Aandachtspunten: • Bouw geleidelijk een beeld op met deelonderzoeken • Differentieer naar sectoren, schoolsoorten, leerwegen en doelgroepen • Afstemming in de onderwijsketen • Curriculum is niet geïsoleerd te onderzoeken en causale verbanden tussen 'B' en 'G' zijn niet één op één te leggen • Verzamel kwantitatieve en kwalitatieve gegevens, per deelonderzoek nader te bepalen, met oog voor: - o De school als startpunt van onderzoek - o Diversiteit in schooleigen curricula - o Het brede curriculum, op passende manieren - o Rijk zichtbaar maken van ontwikkelingen en groei	Aandachtspunten: • Bouw beeld op met deelonderzoeken • Differentieer naar sectoren, schoolsoorten, leerwegen en doelgroepen • Stem af met informatiebehoefte SLO • Verzamel kwantitatieve en kwalitatieve gegevens: - o Vanuit onderwijsketen en andere partijen - o Duid knelpunten in relatie tot kerndoelen en examenprogramma's

Kijk vanuit een lerend perspectief in de implementatiefase

Verzamel vanaf het begin gegevens over de implementatie van kerndoelen en examenprogramma's en zet onderzoek op vanuit een stimulerend en lerend perspectief. Scholen en andere betrokkenen in de onderwijsketen hebben bij elke curriculumverandering tijd en ruimte nodig om hun praktijken hierop aan te passen en zitten dan in een leerproces, zo werd ook gesteld in het advies over de implementatie van de kerndoelen (SLO, 2024). Een onderzoekende en lerende houding is dan van belang, en te veel en te vroeg nadruk op het beoordelen van het succes van de implementatie en de bereikte doelen kan de (ervaren) ruimte voor leren inperken. Denk voor evaluatie op basis van de verzamelde gegevens bijvoorbeeld aan het laatste deel van de implementatiefase (rond 2030-2031). Een lerend perspectief in de manier van kijken vertaalt zich in het volgen van een aantal relevante indicatoren om groei zichtbaar te maken en onderzoeksvragen als: waar bevinden scholen en andere betrokkenen zich in het beoogde veranderproces? Wat is nodig aan ondersteuning of andere maatregelen om vervolgstappen te zetten? Hoe kunnen onderzoeksresultaten het onderwijsveld verder helpen in hun leerproces?

'Het' landelijke curriculum bestaat niet

Erken de grote diversiteit in de vormgeving van onderwijsprogramma's, tussen en binnen scholen en maak die zichtbaar op passende manieren. Wees specifiek over wat werkt in welke context en om welke landelijke doelen het gaat. Kies onderzoekaanpakken en indicatoren die een beeld geven hoe op schoolniveau recht gedaan kan worden aan het brede beoogde landelijke curriculum en kijk daarbij naar meer dan wat veel getoetst wordt. Houd rekening met verschillen in ervaring, ambitie en ontwikkelruimte van scholen.

Binnen de landelijke opdracht aan het onderwijs hebben scholen zelf de verantwoordelijkheid om de vertaalslag te maken naar het schooleigen curriculum. Daarbij is in Nederland veel ruimte voor schooleigen keuzes en accenten. Zo maken scholen vanuit hun onderwijsvisie verschillende keuzes en kan een school in een grootstedelijke omgeving andere accenten leggen dan een school in een dorp. Ook tussen vaksecties binnen een school kunnen verschillen bestaan. De kerndoelen en examenprogramma's schrijven niet het gehele curriculum voor. Bij de ontwikkeling van de kerndoelen is keuzeruimte in het curriculum afgebakend, met als indicatie 30% van de totale onderwijstijd. Bij de ontwikkeling van de examenprogramma's verschilt de vrije ruimte per schoolsoort en leerweg en die is minder groot dan bij de kerndoelen, maar ook voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs is een deel van de onderwijstijd vrij in te vullen door scholen.

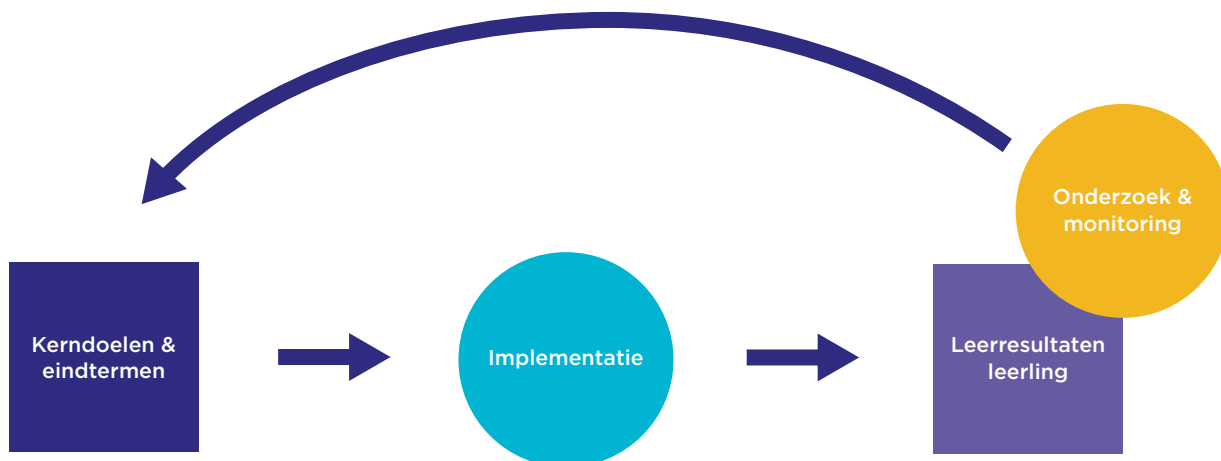
Deze ruimte voor scholen is een groot goed in Nederland, maar heeft ook kwetsbare kanten: omdat er weinig concrete voorschriften zijn voor het uitgevoerde curriculum zijn keuzes op schoolniveau heel bepalend en is de kwaliteit ervan sterker afhankelijk van de mate van inzicht in het curriculum. Het maakt ook dat toetsresultaten, die concreet en duidelijk zijn, een extra sturende werking hebben op het onderwijs. Vormgeven aan het schoolcurriculum stelt dan ook hoge eisen aan het curriculumbewust handelen van schoolleiders, leraren en andere functionarissen – ook als zij vooral vertrouwen op methodes. Er worden altijd interpretaties en curriculumkeuzes gemaakt. De mate waarin scholen daarbij ondersteuning nodig hebben verschilt, afhankelijk van hun ervaring en ambitie met curriculumontwikkeling.

Landelijke onderzoekagenda richten op handelingsperspectieven

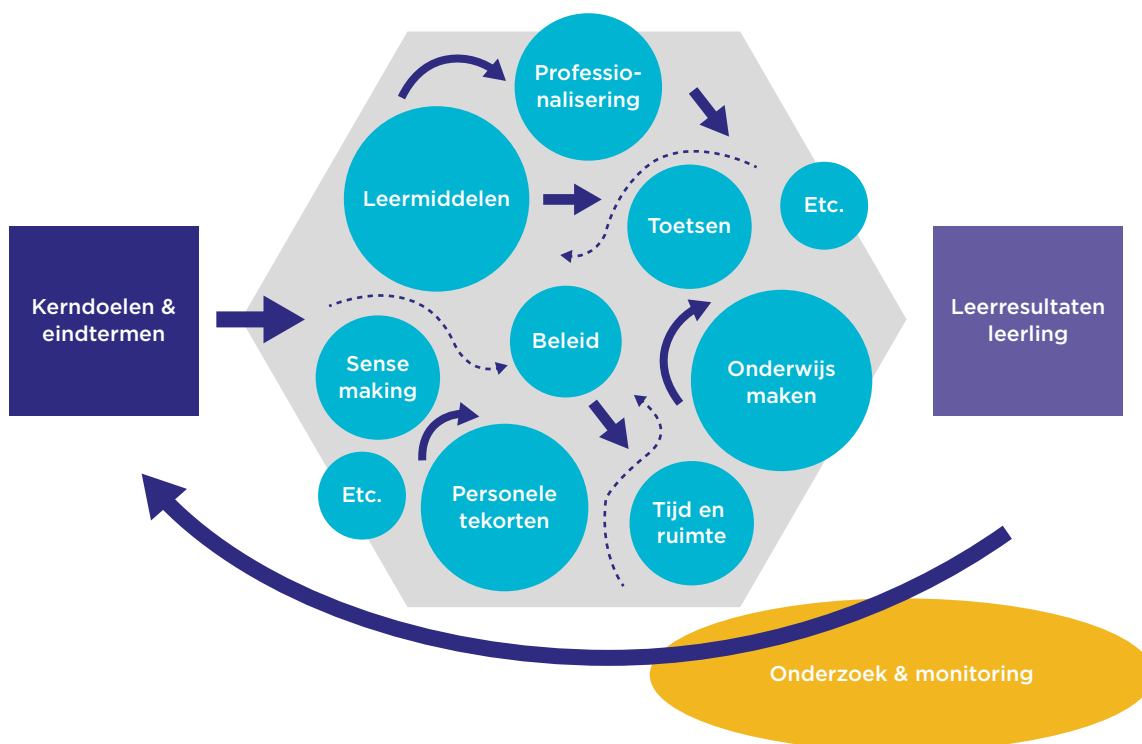
Een landelijke onderzoekagenda is nodig om op elkaar afgestemde, relevante gegevens te verzamelen over het curriculum met en voor de gehele onderwijsketen. Laat onderzoeksvragen zo gericht mogelijk aansluiten bij helpende mechanismen in de onderwijsketen zodat betrokkenen de inzichten direct kunnen benutten voor verbetering van de werking van het curriculum op alle niveaus. Zorg voor een heldere redenering van beoogde veranderingen naar onderzoeksvragen en aanpakken en formuleer gedeelde standaarden waaraan onderzoek moet voldoen. Bepaal over welke aspecten (vrijwel) doorlopend informatie verzameld wordt en wat op welk moment specifiek wordt onderzocht. Evalueer ook de aanpakken en de opzet van de onderzoekagenda tussentijds. Voor een doorkijkje naar theorie over monitoring en evaluatie, zie bijlage 4.

Besef daarbij: de vertaling van 'B naar U naar G', van kerndoelen en examenprogramma's naar onderwijsprogramma's in de scholen en hoe dit leidt tot bepaalde opbrengsten is geen lineair proces, het omvat vele stappen, (f)actoren en vrijheidsgraden (multi-actor en multi-factor, zie figuur 1). Als leeropbrengsten op landelijk niveau of schoolniveau tegenvallen, is dat niet zonder meer toe te wijzen aan de opzet en inhoud van kerndoelen en examenprogramma's. Informatie over randvoorwaarden, uitgevoerde curricula op schoolniveau en de variatie daarin is cruciaal. Op de benodigde gegevens gaan we in paragraaf 2.2 dieper in.

Was het maar zo simpel...

Realiteit van implementatie...

Bepaal per fase van periodiek curriculumonderhoud wat de focus is van de bijbehorende deelonderzoeken, startend bij waartoe en voor wie: gaat het bijvoorbeeld om in beeld brengen van ontwikkelingen, signaleren van knelpunten of het zoeken naar verklaringen, om het voeden van beleidsmakers, onderwijsondersteuners of toetsontwikkelaars. Deze doordiening is noodzakelijk om relevante gegevens te verzamelen die op de goede manier geïnterpreteerd en benut kunnen worden. Vervolgens spelen per fase verschillende inhoudelijke vragen een rol.

In de implementatiefase gaat het om onderzoek in een verandertraject, vanuit een stimulerend en lerend perspectief. Belangrijke vragen om een onderzoekaanpak te bepalen zijn dan: Wat zijn de beoogde veranderingen van de actualisatie en via welke stappen en op welk niveau in het systeem worden deze naar verwachting gerealiseerd? Welke gegevens zijn relevant om groei zichtbaar te maken? De antwoorden zijn multidimensionaal: scholen en contexten verschillen en het is belangrijk dat onder andere leermiddelen, toetsen en professionalisering meebewegen met de vernieuwingen. Daarom zijn deelonderzoeken nodig die samen leiden tot breder inzicht en die concrete handvatten bieden voor betrokkenen.

In de fase van voorbereiden op periodiek curriculumonderhoud gaat het om onderzoek, gericht op signaleren of een volgende actualisatie nodig is. Dan gaat het om vragen als: Wat zijn mogelijke redenen om kerndoelen of examenprogramma's aan te passen en welke perspectieven zijn van belang om mee te nemen? Welke knelpunten zijn te herleiden naar de landelijke doelen en hoe kun je die goed duiden?

Om een concreter beeld te geven van de afwegingen bij het uitwerken van een landelijke onderzoekagenda zijn voorbeeld A en B opgenomen: ze illustreren het belang van een heldere redeneerlijn van de beoogde veranderingen en de doelen van elk (deel)onderzoek naar een passende opzet. De twee voorbeelden laten ook zien dat in het systeem van periodiek curriculumonderhoud gaandeweg andere informatie en aanpakken nodig zijn.

Voorbeeld A

Eén van de doelen van zicht krijgen op het curriculum in het systeem van periodiek curriculumonderhoud is het stimulerend volgen van de implementatie van de kerndoelen, om van te leren en om bij te kunnen sturen.

Scholen staan nog aan het begin van het implementatieproces. Er is nog geen sprake van het beoordelen van leeropbrengsten; eerst is tijd nodig voor ontwikkeling. De resultaten moeten helpen om het goede beleid te maken om de ontwikkeling te stimuleren.

Daarvoor wil je beschrijven en vergelijken hoe scholen aan de slag zijn met de kerndoelen en signaleren wat goed gaat en wanneer het stagneert en kunnen verklaren waardoor dit komt.

Zoals bekend spelen vele (f)actoren een rol in dit proces. Duidelijk is ook dat de indicatoren en kijkpunten in dit voorbeeld moeten passen bij een ontwikkelingsgerichte benadering en het in beeld brengen van diversiteit en groei daarin.

Voorbeeld B

Op enig moment, wanneer de implementatie gevorderd is, wil je weten of bepaalde nieuwe elementen van de actualisatie in het onderwijs 'geland' zijn en of leerlingen er profijt van hebben.

In de doelen van het onderzoek zitten elementen van evalueren, maar ook van leren: de manier waarop de landelijke doelen zijn uitgewerkt en geïmplementeerd op de scholen heeft geleid tot veranderingen (of niet). Wil je de resultaten ook kunnen verklaren, dan heb je ook informatie nodig over de randvoorwaarden en andere contextfactoren in het complexe en open systeem van het Nederlandse onderwijs.

Voor het bepalen van een passende onderzoeksopzet heb je een helder beeld nodig van hoe (f)actoren met elkaar interacteren en hoe resultaten tot stand komen.

Als het gaat om evalueren is de vraag wat je wilt evalueren, wie daar een rol in spelen en wanneer je tevreden bent, vervolgens kun je bepalen waar je naar gaat kijken en welke onderzoeksaanpak je hanteert. De focus en aard van (deel)onderzoeken kan verschillend zijn, zoals:

- Hoe de landelijke doelen geformuleerd zijn en of het er niet te veel zijn?
- Het effect van het beleid om de implementatie te bevorderen?
- De diversiteit in de uitvoering op scholen en welke scenario's al dan niet leiden tot resultaten bij leerlingen?
- De manier waarop kerndoelen in methodes vertaald zijn?
- De professionalisering die leraren gevolgd hebben?
- De rol van het toezicht?
- De manier waarop besturen de scholen gefaciliteerd hebben?

Hanteer een gedifferentieerde aanpak

Breng differentiatie aan in de onderzoeksopzet, onder andere door verschillen tussen sectoren expliciet in beeld te brengen. Hou daarbij de onderlinge samenhang en overgangen in het oog. De bevroagde stakeholders benadrukken dat het belangrijk is om, bij het verzamelen van gegevens voor zicht op curriculum, oog te houden voor verschillen tussen sectoren, schoolsoorten, leerwegen en doelgroepen. Richt onderzoek op het begrijpen van uiteenlopende praktijken en omstandigheden, en niet op het trekken van te snelle algemene conclusies. Neem (voortgezet) speciaal onderwijs integraal mee, met oog voor de aansluiting van functionele en reguliere kerndoelen op de diversiteit en uitstroomniveaus van deze leerlingen.

Benut bestaande onderzoeken, netwerken en structuren

Maak slim gebruik van bestaande onderzoeken, netwerken en structuren of verrijk die met het oog op periodiek curriculumonderhoud. Zorg voor een brede vertegenwoordiging van sectoren, schoolsoorten en leerwegen en betrek niet alleen maar respondenten van bestaande netwerken. Kijk kritisch wat echt nodig is om overbelasting te voorkomen en verminder die waar mogelijk.

In de gesprekken kwam naar voren dat er al veel onderzoek is dat benut kan worden als onderdeel van de onderzoekagenda. Het verzamelen van (aanvullende) gegevens om zicht te krijgen op het curriculum vraagt inspanning van betrokken actoren, bovenop wat nodig is voor de vernieuwing. De manier waarop gegevens verzameld worden is van invloed op de ervaren inspanning en de waardering van resultaten.

Er zijn ook netwerken in diverse vormen, bijvoorbeeld professionele leergemeenschappen en klankbordgroepen, die benut kunnen worden voor gegevensverzameling. Zo heeft SLO diverse netwerken opgebouwd tijdens de actualisatie die kunnen worden verduurzaamd. Ook andere partijen hebben verschillende netwerken die benut kunnen worden. Daarbij is het belangrijk om te zorgen voor een brede vertegenwoordiging van scholen, waaronder ook scholen uit het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs. Aansluiten bij bestaande structuren is niet alleen efficiënt en minder belastend, maar ook wenselijk om de aansluiting met de praktijk te waarborgen en te voorkomen dat het onderzoek te theoretisch of afstandelijk wordt. Zoek daarbij naar een haalbare balans en mix wat betreft vertegenwoordiging van het onderwijsveld.

‘You get what you measure’

Richt onderzoek op de belangrijkste brede vernieuwingen en streef naar het verzamelen van gegevens die het onderwijsveld direct kan benutten om het curriculum te verbeteren. Wat wordt onderzocht heeft een sturende werking en gaat in het algemeen meer aandacht krijgen, zeker wanneer er iets vanaf hangt. Denk aan toetsing en toezicht. Hiermee beïnvloedt de keuze voor wat onderzocht wordt en wanneer en hoe resultaten gedeeld worden het gedrag van alle betrokkenen in de onderwijsketen.

Samenvatting

Uit de bovenstaande paragraaf volgen een aantal concrete adviezen om tot een aanpak voor zicht op curriculum te komen:

- Geef het onderwijsveld de tijd om zich de curriculumverandering eigen te maken. Stimuleer een onderzoekende en lerende houding, verzamel vanaf het begin gegevens en maak groei zichtbaar, kijk niet te vroeg beoordelend. Ga het gesprek aan met schoolleiders en leraren, begin bij de school.
- Het verkrijgen van meer zicht op curriculum vraagt om afgestemde deelonderzoeken en een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve aanpakken. Bepaal voor elke fase van periodiek curriculumonderhoud heldere onderzoeksdoelen en gerichte handelingsperspectieven.
- Werk een landelijke onderzoekagenda uit en betrek hierbij de hele onderwijsketen. Formuleer gedeelde standaarden voor onderzoek en evalueer tussentijds de onderzoekagenda en de aanpakken.
- Richt de blik op de belangrijkste vernieuwingen van de actualisatie en op de brede opdracht aan het onderwijs. Kijk niet alleen naar wat 'makkelijk' vergelijkend en centraal meetbaar is.
- Erken de diversiteit in interpretatie, ambitie en uitvoering in schooleigen curricula en breng deze rijk in beeld: streef naar uitspraken als "wat werkt in welke context" in plaats van "dit werkt voor alle scholen", of "kerndoel A komt nog niet goed uit de verf op de meerderheid van de bevroegde scholen" in plaats van "x% van de scholen voldoet nog niet aan 'de' eisen van 'het' curriculum voor Nederlands".
- Hou in onderzoeksopzet en interpretatie van gegevens rekening met verschillen in ervaring met curriculumontwikkeling op scholen en in de ruimte en tijd die nodig zijn om te groeien.
- Betrek brede doelgroepen uit de verschillende sectoren, schoolsoorten en leerwegen en breng hiervoor differentiatie aan in de onderzoeksopzet. Hou oog voor de onderlinge samenhang en overgangen.
 - Maak waar mogelijk gebruik van bestaande onderzoeken, netwerken en structuren om overbelasting te voorkomen. Betrek doelgroepen bij het bepalen van hoe gegevens verzameld worden.
 - Ga zorgvuldig om met het rechtstreeks toewijzen van effecten aan kerndoelen en examenprogramma's. De vele factoren en actoren die een rol spelen (multi-actor, multi-factor) maken het moeilijk om causale verbanden tussen veranderingen in het beoogde landelijke curriculum en de uiteindelijke leerresultaten vast te stellen. Uitspraken als "de kansengelijkheid is met x% toegenomen dankzij het nieuwe curriculum" zijn niet hard te maken. Waak voor simplificatie van het (politieke) debat op basis van (deel)onderzoeken.
- Maak positief gebruik van de sturende werking die uitgaat van wat je onderzoekt door een focus te kiezen die beoogde veranderingen versterkt. Zorg voor passende uitwerking van vernieuwingen in meetinstrumenten.
 - Weeg zorgvuldig af wanneer en hoe resultaten gepubliceerd worden. Hou rekening met de mogelijke effecten op het onderwijsveld.

Internationale voorbeelden ter inspiratie

Er zijn twee landen die een systeem van periodiek curriculumonderhoud hanteren dat vergelijkbaar is met het systeem dat Nederland beoogt, namelijk Schotland en Canada (Ontario). In de onderstaande kaders worden de hoofdkenmerken van de aanpakken van deze twee landen beschreven. Deze voorbeelden zijn bedoeld ter inspiratie. De onderwijscontext in Nederland verschilt aanzienlijk van die in Schotland en Ontario, met name door de hoge mate van decentralisatie en het grotendeels ontbreken van een ondersteuningsstructuur in het Nederlandse onderwijssysteem. Dit maakt het vergelijken van deze aanpakken complex. Tegelijkertijd is het waardevol om te zien dat andere landen met vergelijkbare motieven en uitgangspunten werken aan een systematische aanpak voor curriculumonderhoud. Ook biedt dit aanknopingspunten om internationale ontwikkelingen hierin te volgen.

Voorbeeld A: Schotland 'Curriculum Improvement Cycle'

Eindverantwoordelijke partij: Education Scotland

Duur cyclus: tien jaar

Invoering: momenteel in ontwikkeling

Overzicht van de cyclus

Fase 1: Analyse

Voortdurende beoordeling van feedback uit de praktijk over hoe het curriculum op alle niveaus werkt (ELC, scholen, hogescholen, regionaal, nationaal), studies over toekomstige trends, waaronder internationaal bewijs (PIRLS, TIMSS, PISA) en onderzoek naar specifieke kwesties. Dit helpt gebieden te identificeren voor een nauwere focus.

Fase 2: Betrokkenheid en co-creatie

Planning, betrokkenheid, samenwerking en verwerking van feedback om conceptwerkstromen te testen. Belangrijk in het Schotse model in deze fase is dat de implementatiestrategie ook gezamenlijk wordt ontworpen.

Fase 3: Delen, leren en adopteren

Lokale capaciteitsopbouw en professionele ontwikkeling, ontwikkeling van ondersteunend materiaal, monitoring van ervaringen van leraren en studenten.

Fase 4: Mobiliseren, monitoren en evalueren

Mobiliseer het systeem rond de aanpak en implementatie. Zodra de nieuwe aanpak mainstream is, begint de cyclus opnieuw in termen van monitoring en evaluatie via inspectierapporten, onderzoek, feedback.

In kaart gebrachte indicatoren:

- internationale trends en voorbeelden uit internationaal onderzoek zoals PIRLS, TIMSS en PISA
- behoeftes van leerlingen
- curriculumlacunes op basis van arbeidsmarktontwikkelingen

Voorbeeld B: Canada (Ontario) 'Curriculum review and revision guide'

Eindverantwoordelijke partij: ministerie van Onderwijs

Duur cyclus: drie tot vijf jaar

Invoering: sinds 2003

Overzicht van de cyclus

Fase 1: Curriculumbeoordeling

Een team van ministerieel personeel met vakinhoudelijke en onderwijskundige expertise beoordeelt een groep curricula. Het ministerie adviseert de minister van Onderwijs over mogelijke herzieningen, zoals een uitgebreide, gerichte, of geen herziening.

Fase 2: Curriculumherziening

Deze fase omvat acht hoofdstappen. Stappen a en b vinden gelijktijdig plaats, en stappen c t/m f vinden cyclisch en doorlopend plaats. De stappen zijn als volgt:

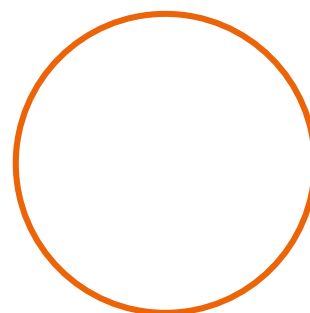
- a) Onderzoek: uitvoeren van onderzoek en technische analyse.
- b) Betrokkenheid: Het ministerie verzamelt input bij belanghebbenden (zie 2.3 Stakeholders) over het huidige curriculum om te identificeren wat sterke punten, hiaten en kansen voor verbetering zijn.
- c) Schrijven: een schrijfteam met vakinhoudelijke- en onderwijsexpertise werkt aan het curriculum onder begeleiding van interne onderwijsfunctionarissen.
- d) Bewerking (editing): het curriculum wordt in samenwerking met redacteurs bewerkt, en afgestemd op het provinciale beoordelings-, evaluatie- en rapportagebeleid.
- e) Beoordeling door experts: interne en externe experts vanuit diverse perspectieven (bijvoorbeeld inhoudelijke expertise, arbeidsmarkt, speciaal onderwijs) verifiëren de correctheid en inclusiviteit van het curriculum.
- f) Consolidering van feedback: de beoordeling uit de vorige fase wordt door het ministerie overwogen, geconsolideerd en verwerkt.
- g) Finaliseren: de schrijvers en editors finaliseren het curriculum en delen het met de minister van Onderwijs ter goedkeuring.
- h) Uitgifte: de minister van Onderwijs stelt het curriculum vast.

Fase 3: Implementatie

Er wordt gecommuniceerd over de wijzigingen in de curricula (onder andere via de website), en wordt ondersteuning geboden aan scholen en leraren bij het implementeren van het nieuwe curriculum (onder andere door professionalisering en financiering). Daarnaast werkt het ministerie samen met externe organisaties om leraren toegang te bieden tot 'klaslokaalklare' bronnen en ondersteuning (bijvoorbeeld lesplannen, trainingssessies).

In kaart gebrachte indicatoren:

- nieuwe bewijzen, ontwikkelingen in het vakgebied en best practices in het vakgebied
- trends op de arbeidsmarkt die relevant kunnen zijn voor de leerdoelen
- benchmarking: verschillen en overeenkomsten met het andere relevante landelijke curricula
- internationale trends en voorbeelden (bijvoorbeeld EQAO-beoordelingen, nationale/internationale beoordelingen)

2.2 Benodigde informatie voor zicht op curriculum

In de volgende paragrafen beschrijven we de minimaal benodigde informatie om goed zicht te krijgen op het curriculum vanuit verschillende invalshoeken. We maken hierin een onderscheid tussen informatie die nodig is over het uitgevoerde en het geleerde curriculum, en doen ook uitspraken die voor beide gelden – dus over zowel het uitgevoerde als ook het geleerde curriculum. We verwijzen naar de belangrijkste bestaande bronnen waar momenteel informatie wordt verzameld ten aanzien van de genoemde benodigde informatie, en benoemen ook de belangrijkste witte vlekken in de dataverzameling die aandacht behoeven. Daarnaast staat in bijlage 3 een overzicht van de bij ons bekende monitoringsonderzoeken, waarbij ook voorbeelden worden genoemd van uitgevraagde onderwerpen. Dit overzicht is niet uitputtend, maar geeft een eerste beeld van welke informatie al verzameld wordt. We realiseren ons dat er nog veel meer mogelijk is en met de tijd kan blijken dat er aanvullende soorten informatie nodig zijn.

2.2.1 Implementatie nieuw curriculum

Beoogd curriculum

Over het beoogde curriculum op landelijk niveau (kerndoelen en examenprogramma's) is voldoende informatie bekend bij SLO. Scholen hebben zelf echter ook een beoogd curriculum, dat keuzes in het uitgevoerde curriculum voedt. Verzamel daarom ook informatie over hoe schooleigen doelen worden geformuleerd en vastgelegd, in bijvoorbeeld een schoolplan of vakwerkplan.

Uitgevoerd en geleerd curriculum (beide)

Voor zowel het uitgevoerde als het geleerde curriculum geldt dat de focus van onderzoek en monitoring minimaal gericht moet zijn op de beoogde doelstellingen van het nieuwe landelijk beoogde curriculum en de daarin opgenomen nieuwe elementen. Hierbij moet aandacht zijn voor vakspecifieke en vakoverstijgende elementen. Zoals ook benadrukt wordt in het advies over de implementatie van de kerndoelen (SLO, 2024) is het niet alleen nodig dat scholen op de hoogte zijn van het nieuwe landelijk beoogde curriculum, maar ook gezamenlijk betekenis geven aan de beoogde doelstellingen achter de nieuwe doelen.

Verzamel gegevens over hoe scholen de landelijke doelen vertalen naar onderwijs, en hoe dit onderwijs wordt getoetst. De keuzes die scholen maken ten aanzien van afstemming tussen leerdoelen, leeractiviteiten (en leermiddelen) en toetsing vormen een cruciale factor voor het welslagen van het nieuwe landelijk beoogde curriculum. De inhoudelijke afstemming van de nieuwe doelen met leermiddelen en toetsing speelt hierbij uiteraard ook een grote rol. Dit komt verder aan bod in subparagraaf 2.2.2. Zowel de bevraagde stakeholders als de Wetenschappelijke Curriculumcommissie (Bosker et al., 2024) stellen dat leeropbrengsten niet los van het uitgevoerde curriculum geïnterpreteerd moeten worden.

Uitgevoerd curriculum

Zorg voor voldoende informatie over het uitgevoerde curriculum om een rijk en bruikbaar beeld te verkrijgen waarop gehandeld kan worden. Deze informatie wordt momenteel nog te weinig systeembreed en systematisch verzameld en is essentieel om uitspraken te doen over de landing van het nieuwe landelijk beoogde curriculum. De focus moet liggen op het verkrijgen van inzichten die kunnen bijdragen aan groei, in plaats van op het vaststellen van absolute waarheden. In nagenoeg alle gesprekken is dit genoemd.

Breng in kaart hoe onderwijsprofessionals de kerndoelen, leerlijnen en examenprogramma's interpreteren en hoe zij dit vertalen naar onderwijsbeleid op schoolniveau. Het is van belang om te weten of leraren in schoolteams en vaksecties met elkaar het gesprek aangaan over de beoogde doelstellingen van de actualisatie en wat dit voor hun onderwijs betekent. Dit proces draagt bij aan het gezamenlijk betekenis geven aan het nieuwe landelijk beoogde curriculum en de vertaling ervan naar de schooleigen context. Aangezien het uitgevoerde curriculum grotendeels bepaald wordt binnen de context van de school en sterk afhankelijk is van het begrip en de interpretaties van leraren, is informatieverzameling op schoolniveau onmisbaar.

Verzamel daarnaast gegevens over de keuzes die scholen maken en de werkende mechanismen bij de implementatie. Richt de monitoring op de onderwijspraktijk en de ervaringen van betrokkenen op de werkvloer. Aanvullend is het waardevol om patronen en succesfactoren tussen scholen te identificeren en te analyseren.

Onderzoek verder welke keuzes scholen maken ten aanzien van het gebruik en de ontwikkeling van (eigen) leermiddelen. Onderzoek in hoeverre zij oog hebben voor afstemming tussen het landelijk beoogde curriculum, leerdoelen en leeractiviteiten in de leermiddelen. Laat hierbij de bedoeling van een breed en rijk curriculum centraal staan. Een minimale inzet hierbij is zicht krijgen op het gebruik van leermiddelen op scholen. Hetzelfde geldt voor de keuzes die scholen maken in de inzet en de ontwikkeling van (eigen) toetsen.

Kijk ook hoe scholen omgaan met de keuzeruimte die zij hebben om het schooleigen curriculum in te vullen. Om zicht te krijgen op het uitgevoerde curriculum, is ook informatie nodig over hoe de keuzeruimte ingevuld wordt door scholen. De invulling hiervan is immers ook van invloed op het geleerde curriculum en de relatie met het landelijk beoogde curriculum.

Breng daarnaast de onderwijstijd per leergebied/vak in kaart om leeropbrengsten te kunnen duiden. Dit inzicht kan mogelijk behulpzaam zijn bij het interpreteren van leerresultaten.

Verzamel informatie over de percepties van leraren en schoolleiders. Hierbij is het in ieder geval van belang om onderzoek te doen naar de oordelen en ervaringen van leraren ten aanzien van de beoogde doelstellingen van het nieuwe landelijk beoogde curriculum en de daarin opgenomen nieuwe elementen. Ook kan worden gekeken naar de ervaring van leraren ten aanzien van wat leerlingen geleerd hebben over de nieuwe elementen en wat de effecten zijn van de actualisatie.

Momenteel wordt er nog te weinig informatie verzameld over het uitgevoerde curriculum, en veel onderzoeken pakken niet specifiek het curriculumperspectief. De onderzoeken van Peil.Onderwijs geven hiertoe momenteel waarschijnlijk de meeste informatie, met de vragen die gesteld worden over het onderwijsaanbod. Daarnaast monitort SLO zelf de ontwikkeling, kwaliteit en het gebruik van leerplankaders. Er ontbreekt echter onafhankelijk onderzoek naar de kwaliteit en het gebruik van leerplankaders. Er zijn geen externe partijen die onafhankelijk kijken naar de kwaliteit van de leerplankaders (kerndoelen, examenprogramma's) die SLO ontwikkelt (zie ook: Bosker et al., 2024).

Over het functioneren en de ervaringen met het gebruik van leerplankaders wordt geen systematische informatie verzameld bij leraren en leerlingen. Er wordt ook geen onafhankelijke informatie verzameld over de opvattingen van stakeholders hierover (bijvoorbeeld vervolgoopleidingen, beroepenveld) (Bosker et al., 2024). Daarnaast ontbreken systematische gegevens over de praktijkgerichte en beroepsgerichte programma's, zo stellen ondervraagde stakeholders. Omdat deze programma's zeer divers zijn, is het lastig om dit goed in kaart te brengen. Maar er is in ieder geval minimale sturingsinformatie nodig om onderbouwde beleidsbeslissingen te kunnen maken over deze programma's. Het opbouwen van een staalkaart/serie voorbeelden helpt al ten opzichte van de huidige situatie. Verder zien we grote verschillen tussen de omvang en soorten informatie die wordt verzameld per leergebied. Over taal-Nederlands en rekenen-wiskunde bijvoorbeeld wordt meer en systematischer informatie verzameld in bestaande onderzoeken dan in andere leergebieden.

Geleerd curriculum

Haal informatie op over het geleerde curriculum bij leerlingen, waarbij het gaat om hun percepties en de leeropbrengsten. Blijf ontwikkelingen in het geleerde curriculum volgen, zoals nu al gebeurt door onder andere de Inspectie en met doorstroomtoetsen, examens en internationaal vergelijkend onderzoek. Kijk daarbij wel kritisch of de opzet aansluit bij de beoogde vernieuwingen en verrijk of pas aan waar nodig. Denk na over passende manieren om minder makkelijk meetbare aspecten in beeld te brengen, zodat beter zicht op het brede geleerde curriculum ontstaat.

Verzamel gegevens over de percepties van leerlingen. Hierbij gaat het om hun opvattingen, oordelen en ervaringen over wat zij geleerd of ervaren hebben van de nieuwe elementen van het landelijk beoogde curriculum. Leerling-panels, zoals georganiseerd door LAKS, bieden een directe mogelijkheid om inzichten vanuit de leerling populatie te verzamelen over hun ervaringen met het curriculum.

Verzamel gegevens over de leeropbrengsten van leerlingen ten aanzien van de nieuwe elementen van de kerndoelen en examenprogramma's. Gebruik gegevens uit toetsing en examinering om vroegtijdige signalering van uitdagingen en knelpunten mogelijk te maken. Belangrijk is te beseffen dat toets- en examenresultaten vooral prestaties van een populatie weerspiegelen en daarom niet directe uitspraken over het landelijk beoogde curriculum mogelijk maken. Verzamel niet alleen gegevens over eenvoudig meetbare leeropbrengsten, maar juist ook over minder gemakkelijk toetsbare ontwikkelingsaspecten. Toets- en examenresultaten kunnen weliswaar een indicatief beeld geven van wat werkt, maar hun waarde is afhankelijk van de kwaliteit van de toetsen in relatie tot de landelijke doelen en van de aanvullende gegevens die verzameld worden.

Er zijn veel vormen van schooleigen toetsing die kunnen worden ingezet voor ontwikkelingsgerichte monitoring. Het gebruik van deze vormen van toetsing (bijvoorbeeld: leerlingvolgsystemen, methode- en schooleigen toetsen) vraagt echter om zorgvuldige doordinking, omdat ze niet worden ingezet op scholen om informatie over de inhoud van het curriculum te verzamelen. Het kan echter wel kwalitatieve, beschrijvende data opleveren en daarmee gegevens uit gestandaardiseerde en landelijke toetsen en examens verrijken.

Ten aanzien van het geleerde curriculum komt momenteel de meeste informatie vanuit Inspectiegegevens met betrekking tot leeropbrengsten. Deze gegevens worden gekoppeld aan de algemene karakteristieken van de school. Incidenteel wordt wetenschappelijk onderzoek gedaan naar specifieke aspecten van het geleerde curriculum, maar dat is niet systematisch en niet structureel. De onderzoeken van Peil.Onderwijs zijn hier wederom een goede bron van informatie. Echter kennen deze onderzoeken ook hun beperkingen, doordat ze per vak met een lage frequentie worden afgenomen en niet primair bedoeld zijn om de relatie tussen uitgevoerd en geleerd curriculum in de breedte te duiden.

Kijk samen met ketenpartners en het onderwijsveld hoe op een behapbare, relevante manier en op het juiste moment:

- verrijking van bestaande onderzoeken mogelijk is om ontwikkelingen te kunnen zien op het gebied van vakinhoudelijke nieuwe elementen van de actualisatie, en om beter zicht te krijgen op de opbrengsten van het rijke en brede curriculum;
- ontwikkelingen in minder makkelijk meetbare aspecten in de breedte van het curriculum gevolgd kunnen worden: kleinschaliger en kwalitatief.

Beide aanvullingen zijn belangrijk om zicht te krijgen op ontwikkelingen in wat leerlingen leren of ervaren van de nieuwe elementen.

Samenvatting

Uit de bovenstaande paragraaf volgen een aantal concrete adviezen over de benodigde informatie over de implementatie van het nieuwe curriculum:

- Richt de focus van onderzoek en monitoring in deze fase in elk geval op de beoogde doelstellingen van de actualisatie en de daarin opgenomen nieuwe elementen, met aandacht voor vakspecifieke en vakoverstijgende elementen.
- Benut en verrijk gegevens die over het uitgevoerde en geleerde curriculum worden verzameld in de bestaande onderzoeken, zoals van Peil.Onderwijs en via de monitoring van SLO naar de ontwikkeling, kwaliteit en het gebruik van leerplankaders. Bekijk hoe onderzoeken waar nodig verrijkt kunnen worden door de frequentie te verhogen, gegevensverzameling toe te voegen over nieuwe elementen en over de breedte van het curriculum.
- Kijk hoe minder makkelijk meetbare aspecten kleinschaliger en kwalitatief gevolgd kunnen worden.
- Witte vlekken in de gegevensverzameling over het uitgevoerde curriculum zijn momenteel: onafhankelijke informatie over de kwaliteit en het gebruik van leerplankaders, informatie over beroeps- en praktijkgerichte programma's, structurele informatie over andere leergebieden dan Nederlands en rekenen en wiskunde.
- Witte vlekken in de gegevensverzameling over het geleerde curriculum zijn momenteel: lage frequentie van gegevensverzameling per leergebied/vak, gerichtheid op de relatie tussen het uitgevoerde en geleerde curriculum, en gegevens over de ervaringen van leerlingen.

Daarnaast volgt in tabel 4 een samenvatting van de aspecten waar monitoring van de implementatie van een nieuw landelijk beoogd curriculum zich in ieder geval op zou moeten richten. Deze aspecten zijn in de tabel concreter uitgewerkt tot dimensies, waarbij ook een aantal voorbeeldindicatoren worden genoemd. Het overzicht is niet uitputtend, maar dient als een voorbeeld van een mogelijke uitwerking van dimensies en indicatoren op basis van de genoemde adviezen.

Tabel 4: Samenvattend overzicht van adviezen rondom benodigde informatie over implementatie nieuw landelijk beoogd curriculum

Categorie	Dimensie	Voorbeeldindicator
Beoogd curriculum	Schooleigen doelen	Formulering en vaststelling van schooleigen doelen
Uitgevoerd en geleerd curriculum	Afstemming in het curriculum	Keuzes in afstemming leerdoelen, leeractiviteiten (en middelen) en toetsing
Uitgevoerd curriculum		Interpretatie van de nieuwe kerndoelen, leerlijnen en examenprogramma's
	Begrip en interpretatie van kerndoelen	Vertaling van de kerndoelen naar schoolbeleid
	Verwerking van kerndoelen in het onderwijsaanbod	Keuzes van scholen ten aanzien van gebruik leermiddelen
		Keuzes van scholen ten aanzien van toetsing
		Invulling van keuzeruimte
		Besteding onderwijstijd per leergebied/vak
	Percepties van leraren	Opvattingen over en ervaringen met de nieuwe elementen van het curriculum, en de effecten van de actualisatie
Geleerd curriculum	Percepties van leerlingen	Opvattingen over en ervaringen met wat leerlingen geleerd hebben van de nieuwe elementen
	Leeropbrengsten	Leeropbrengsten ten aanzien van de nieuwe doelen voor verschillende doelgroepen van leerlingen

2.2.2 Randvoorwaarden implementatie

Bij curriculumherziening is het van belang om rekening te worden gehouden met de factoren die randvoorwaardelijk, en dus cruciaal, zijn voor de landing van het nieuwe landelijk beoogde curriculum. We onderscheiden hiervoor drie categorieën: menselijk, materieel en structureel (McKenney, 2017; Nieveen et al., 2022). Kijk in eerste instantie naar de aanwezigheid ervan en de ontwikkelingen over tijd. Besteed aandacht aan belemmerende en bevorderende factoren en de behoeften van scholen en leraren. Hieronder beschrijven we de adviezen voor het verzamelen van informatie over de menselijke, materiële en structurele randvoorwaarden in de implementatiefase.

Menselijke randvoorwaarden

Breng in kaart of leraren voldoende bekwaam zijn om het nieuwe landelijk beoogde curriculum te implementeren en volg de ontwikkelingen hierin. Er moet zicht zijn op de mate waarin leraren zijn toegerust, met in ieder geval aandacht voor de nieuwe elementen van het curriculum en de mogelijke (verwachte) handelingsverlegenheid die daarbij optreedt. Om te volgen of leraren voldoende zijn toegerust, kan worden gekeken naar de vertaling van deze professionaliseringsbehoefte naar lerarenopleidingen. Daarnaast is het zeer wenselijk om te kijken of er een doorlopende lijn is tussen de initiële lerarenopleidingen en nascholingstrajecten voor zittende leraren en het leren op de werkplek, zo stellen de bevraagde stakeholders.

Verkrijg ook inzicht in het curriculumbewust handelen van leraren en schoolleiders: maken zij keuzes vanuit een begrip van het curriculum, of laten ze zich vooral leiden door andere factoren, zoals de beschikbaarheid van materialen? Inspirerende voorbeelden uit andere landen, zoals de mate waarin leraren beschikken over teacher agency, en hoe dit wordt gestimuleerd, in landen als Noorwegen, Schotland, Wales en Ierland (Dempsey et al., 2021; Nieveen et al., 2022) kunnen als bron van inspiratie dienen.

Aanvullend kan worden gemonitord hoe studenten in de opleidingen worden toegerust voor het leggen van vakoverstijgende verbanden, zoals taal en rekenen in andere vakken. Omdat ongeveer 40% van het opleidingscurriculum plaatsvindt op de werkplek, is het wenselijk om te volgen in hoeverre daar bewust wordt aangesloten bij het nieuwe curriculum.

Materiële randvoorwaarden

De belangrijkste materiële randvoorwaarden voor de landing van het nieuwe landelijk beoogde curriculum hebben betrekking op leermiddelen en toetsing. In paragraaf 2.2.1 staan ook adviezen die betrekking hebben op leermiddelen en toetsing, maar daar ligt de focus op hoe scholen deze middelen inzetten om het uitgevoerde curriculum vorm te geven. In deze paragraaf ligt de focus op de leermiddelen en toetsing zelf, en op welke gegevens nodig zijn om uitspraken te kunnen doen over of deze middelen voldoen om het nieuwe landelijke beoogde curriculum in de praktijk te laten landen.

Verzamel gegevens over de vertaling van (de beoogde doelstellingen van) de kerndoelen en examenprogramma's in leermiddelen. Hoe is de aansluiting daartussen en hoe wordt de dekking van de landelijke doelen en eventueel de keuzeruimte expliciet gemaakt? Dit punt wordt ook benadrukt in het advies over de implementatie van de kerndoelen (zie punt 3; SLO, 2024). Betrek hierbij niet alleen de reguliere methoden, maar houdt ook rekening met de leermiddelen voor speciaal onderwijs. Voor het speciaal onderwijs worden veelal zelf materialen ontwikkeld en scholen zijn zelf verantwoordelijk voor het verzamelen van een dekkend aanbod. Dit gaat gepaard met andere uitdagingen voor scholen, maar heeft ook consequenties voor een monitoringsaanpak, omdat het aanbod per school sterk verschilt.

We vestigen ook graag de aandacht op de relatie met de ontwikkelingen rondom een kwaliteitsalliantie voor leermiddelen. Wanneer kwaliteitscriteria ontwikkeld worden, of een kijkkader om methoden te analyseren is het van belang dat de afstemming met het landelijk beoogde curriculum daarin meegenomen wordt.

Volg ook de mate waarin er afstemming bestaat tussen het landelijk beoogde curriculum en toetsing: alleen bij een goede aansluiting kunnen toetsresultaten betekenisvol worden geïnterpreteerd. Hierbij moet niet te beperkt worden gekeken naar individuele leeropbrengsten, maar ook naar hoe de landelijke doelen zijn vertaald naar programma's, lesplannen en PTA's, en naar de keuzes die scholen en leraren maken met betrekking tot high-stakes en low-stakes toetsing.

Vermijd dat toetsing een doel op zich wordt, losgekoppeld van de beoogde doelstellingen van het curriculum, of dat het gebruik van leermiddelen leidt tot een ongewenste verschraving, of juist tot overladenheid van het onderwijsaanbod. In het advies over de implementatie van de kerndoelen werd ook gesteld dat de functies van toetsen beter moeten worden uitgelijnd met de beoogde doelstellingen van de actualisatie (SLO, 2024, p. 7). Het brede en rijke curriculum moet niet alleen worden afgezet tegen de bestaande toetsing, met het risico op versmalling. Door het gebruik van gevarieerde toetsvormen te stimuleren (bijvoorbeeld open opdrachten, contextvragen, portfolio-opdrachten) kan dit worden vermeden. Ook moet voor scholen niet alles afhangen van centrale (eind)toetsing. Er moet ook focus liggen op groei en ontwikkeling en, in de bovenbouw van het voortgezet (speciaal) onderwijs, op een goede balans tussen schoolexamen en centraal examen. Om te zorgen voor afstemming tussen de rijke en brede doelen, en school- en centrale eindtoetsing, moet hier aandacht voor zijn in beleid en toezicht. Het goede gesprek moet worden gevoerd over hoe toetsing kan aansluiten bij het nieuwe curriculum, waardoor de beoogde doelstellingen van de actualisatie kunnen worden nagestreefd. Passende gegevensverzameling kan dit gesprek voeden.

Suggestie voor een aanpak om toetsing en examinering uit te lijnen met het landelijk beoogde brede curriculum

In de huidige actualisatie is de focus gelegd op het realiseren van een breed en rijk curriculum. Het is van belang dat toetsing bijdraagt aan het behalen van de beoogde doelstellingen. Hiervoor is het nodig om het gesprek te voeren over hoe men zicht kan krijgen op de opbrengsten van een rijk en breed curriculum. Het is tegelijkertijd ook niet wenselijk en haalbaar om de volledige breedte van het curriculum te toetsen. Hier moet een juiste balans in worden gezocht in afstemming met de relevante stakeholders.

Het vraagstuk van de aansluiting van toetsing op het brede curriculum kan worden ondergebracht in een proeftuin, als opdracht aan de gezamenlijke curriculumketen. Hiermee kan gezamenlijk tot een werkbaar aanpak worden gekomen voor alle betrokken actoren. Dit vraagstuk ligt immers niet bij één partij, maar ligt tussen de verschillende partijen in. Bouw hiervoor voort op de succesvolle aanpak van samenwerken en het creëren van draagvlak in de onderwijsketen zoals die ontstaan is in de actualisatie.

Structurele randvoorwaarden

Voor het analyseren en verder ontwikkelen van het landelijk beoogde curriculum is het van belang om nadrukkelijk oog te hebben voor de gehele keten en de samenwerking en afstemming tussen betrokken partijen en interventies. Dit punt werd ook benadrukt in het advies over de implementatie van de kerndoelen (zie punt 1; SLO, 2024). Daarom is een van de randvoorwaarden waar informatie over nodig is, de samenwerking en afstemming in de onderwijsketen ten behoeve van implementatie.

Verzamel ook gegevens over de beschikbaarheid van gezamenlijke ontwikkeltijd voor lerarenteams om het nieuwe curriculum in het onderwijsaanbod te verwerken.

Samenvatting

Uit de bovenstaande paragraaf volgen een aantal concrete adviezen over de benodigde informatie over de randvoorwaarden voor implementatie:

- Richt onderzoek en monitoring van randvoorwaarden op de aanwezigheid, ontwikkelingen, bevorderende factoren, belemmerende factoren en behoeften van leraren.

Uit ons onderzoek volgt ook een eerste aanzet tot dimensies waar monitoring van de randvoorwaarden van de implementatie van een nieuw landelijk beoogd curriculum zich in ieder geval op zou moeten richten. Tabel 5 geeft hier een overzicht van randvoorwaarden, ingedeeld in de drie categorieën (menselijk, materieel, structureel). Hierbij worden ook een aantal voorbeeldindicatoren genoemd. Dit overzicht is niet compleet, maar dient als een voorbeeld van een mogelijke uitwerking van dimensies en indicatoren bij deze randvoorwaarden.

Tabel 5: Dimensies en indicatoren bij randvoorwaarden implementatie nieuw curriculum

Categorie	Dimensie	Voorbeeldindicator
Menselijk	Toerusting van nieuwe leraren	Nieuwe doelen (en beoogde doelstellingen ervan) in curriculum lerarenopleidingen
		Aandacht voor curriculumbewust handelen in het curriculum lerarenopleidingen
	Toerusting van zittende leraren	Aanwezigheid curriculumexpertise binnen besturen en scholen
		Mogelijkheid om te professionaliseren
		Mate van curriculumbewust handelen
	Toerusting van schoolleiders en bestuurders	Onderwijskundig leiderschap
	Afstemming in keten van lerarenopleidingen	Aansluiting initiële lerarenopleiding en nascholing
Materieel	Leermiddelen (focus op zowel regulier als speciaal onderwijs)	Afstemming van leerdoelen – leermiddelen
	Toetsing	Afstemming van leerdoelen – toetsing
		Kwaliteit en professionalisering in het gebruik van toetsing
Structureel	Sturing	Afstemming in de onderwijsketen
		Beleid OCW
	Tijd en facilitering	Gezamenlijke ontwikkeltijd
		Toewijzing van curriculumtaken
	Ondersteuning	Educatieve infrastructuur
		Bovenschoolse ondersteuning
		Ondersteuning op schoolniveau
		Behoeftte aan ondersteuning

Enkele concrete voorbeelden van onderzoeksvragen in de implementatiefase

Deze voorbeelden zijn bedoeld ter illustratie en zijn niet dekkend.

Randvoorwaarden:

- Dekking van landelijke doelen en afstemming op de beoogde doelstellingen ervan in leermiddelen en toetsen:
 - o In hoeverre worden de landelijke doelen gedekt?
 - o Hoe zijn de inhoudelijk nieuwe elementen vertaald (verdiepend)?
 - o Hoe ervaren leraren de herkenbaarheid en beoogde doelstellingen van de actualisatie in methodes en leermiddelen?
- Professionalisering:
 - o Welk aanbod is er voor professionalisering rondom de nieuwe doelen, de beoogde doelstellingen van de actualisatie en curriculumbewust handelen?
 - o In hoeverre is professionalisering toegankelijk voor alle scholen?
 - o Hoe is de waardering van de professionalisering?
 - o Hoe zitten de nieuwe doelen in het curriculum van lerarenopleidingen en hoe worden lerarenopleiders zelf toegerust?

Volgen van de implementatie:

- Keuzes van scholen in het uitgevoerde schooleigen curriculum:
 - o In hoeverre zijn scholen op de hoogte van de beoogde doelstellingen van de actualisatie en (vak)inhoudelijk nieuwe elementen? Hoe interpreteren zij die in de vertaling naar hun onderwijsprogramma?
 - o Hoe zetten scholen leermiddelen en toetsen in?
 - o In hoeverre ervaren scholen houvast van de nieuwe landelijke doelen en is duidelijk 'wat moet en wat mag'?
 - o Hoe gaan scholen om met keuzeruimte?
 - o In hoeverre wordt overladenheid ervaren door leraren en leerlingen? Waar wordt die door veroorzaakt, door de landelijke doelen of in keuzes daarna?
 - o Op welke manieren geven scholen vorm aan een samenhangend schooleigen curriculum?

2.2.3 Periodiek curriculumonderhoud

In de fase van verduurzamen en voorbereiden op een volgende herijking verschuift het accent van zicht krijgen op het curriculum. In principe zijn dan de nieuwe doelen verankerd in de hele onderwijsketen en zijn de randvoorwaarden voldoende aanwezig. Ter voorbereiding op een volgende herijking is meer behoefte aan gegevens die helpen te bepalen of en welke aanpassingen in kerndoelen en examenprogramma's noodzakelijk zijn. Bijvoorbeeld: ontbreken er zaken? Wat werkt niet goed? Tegelijkertijd blijft het daarbij belangrijk om ontwikkelingen in uitgevoerd en geleerd curriculum en in de randvoorwaarden te volgen, omdat die nodig zijn om eventuele signalen te duiden. Wanneer bijvoorbeeld blijkt dat resultaten in een leergebied of vak dalen en er signalen komen dat bepaalde elementen in het curriculum ontbreken, dan is voor een goede duiding zicht nodig op de inhoud van het onderwijsaanbod, zowel in de praktijk als in de landelijke doelen, maar ook op de bestede onderwijstijd en de toerusting van leraren.

Gegevens die in deze fase vakspecifiek en algemeen verzameld worden, zijn mede voedend aan het advies dat de onderwijsraad voorafgaand aan een herijking uit brengt over het stelsel als geheel. Andersom is dit advies van de Onderwijsraad zelf ook voedend aan de herijking. Samen met signalen die via het digitale loket bij SLO binnenkomen, leggen de gegevens een basis voor startnotities voor toekomstige ontwikkelteams.

Ter voorbereiding op periodiek curriculumonderhoud zijn twee hoofddoelen te onderscheiden voor het zicht krijgen op het curriculum. Deze worden hieronder toegelicht.

Knelpunten die ervaren worden in uitgevoerd en geleerd curriculum die terug te voeren zijn op kerndoelen en examenprogramma's.

Ten aanzien van het eerste doel is het nodig om signalen op te vangen over het niet kunnen realiseren van beoogde uitgangspunten van de actualisatie die niet te maken hebben met knelpunten in randvoorwaarden. Denk bijvoorbeeld aan de concretiseringsslag in de landelijke doelen, die gemaakt is om meer houvast te geven, of het verbeteren van de doorgaande leerlijnen binnen en tussen sectoren, die in de praktijk anders uitpakken. Voor het signaleren van dit type knelpunten kan voortgebouwd worden op het raamwerk van de onderzoeken in de implementatiefase, door selectie van de meest relevante gegevens en door aanscherping van onderzoeksvragen, gericht op periodiek onderhoud.

Het kan ook gaan om problemen die ervaren worden met de inhoud en opzet van de landelijke doelen op zichzelf: bepaalde inhoud en blijken toch niet duidelijk, ambities zijn niet haalbaar of er zijn ongewenste effecten van de landelijke doelen die na de implementatiefase optreden. Zicht op de 'stand van een vak en het stelsel' hoort hier ook bij, zoals hoeveel leerlingen kiezen een vak, wat is de positie van het vak in de profielstructuur en is er sprake van balans of scheefgroei. Vooraf is niet precies te bepalen waar de focus ligt. Het gaat vooral om een ander perspectief dan in de implementatiefase, namelijk het signaleren van aanleidingen om kerndoelen en examenprogramma's aan te passen.

Nieuwe ontwikkelingen in wetenschap, onderwijspraktijk, maatschappij en beleid die aandacht vragen in kerndoelen en examenprogramma's.

Een belangrijk doel van actualiseren is het 'bij de tijd brengen' van het landelijk beoogde curriculum, zodat leerlingen goed voorbereid worden op vervolgonderwijs en hun functioneren in de maatschappij. Verzamelen van gegevens wordt dan niet alleen gericht op het uitgevoerd en geleerd curriculum, maar ook op bredere vraagstukken en ontwikkelingen die buiten het onderwijs spelen. Het gaat om het signaleren van ontwikkelingen of aandachtspunten die een plek zouden moeten krijgen in kerndoelen en examenprogramma's. Het bevragen van diverse stakeholders en doelgroepen, ook van buiten het onderwijsveld, is daarbij van belang. Denk bijvoorbeeld aan partijen met zicht op ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, of partijen vanuit de maatschappij in het algemeen en onderzoekers die zich op trends richten. De focus ligt op het signaleren van nieuwe ontwikkelingen op zichzelf en op ervaren knelpunten in huidige curricula, omdat landelijke doelen niet voorzien in bepaalde ontwikkelingen. Een van de bronnen van informatie hiervoor is op termijn het loket curriculumsignalen bij SLO. Uiteraard vergt dit aanvullend onderzoek en trendanalyses. Het vraagt geen aanvullende gegevensverzameling over uitgevoerd en geleerd curriculum ten opzichte van de implementatiefase, tenzij er specifieke vragen naar voren komen.

Enkele concrete voorbeelden van onderzoeksvragen in de fase van voorbereiden op periodiek curriculumonderhoud

Deze voorbeelden zijn bedoeld ter illustratie en zijn niet dekkend.

Nieuwe ontwikkelingen die mogelijk een plek moeten krijgen in kerndoelen en examenprogramma's:

- Welke vakspecifieke ontwikkelingen zijn in onderzoek en praktijk zichtbaar?
- Welke ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en maatschappij zijn van belang voor het landelijke curriculum?
- Wat wordt in het vervolgonderwijs gemist?
- Welke internationale ontwikkelingen zijn er in landelijke curricula?

Knelpunten en duiding daarvan:

- Welke beoogde doelstellingen of nieuwe elementen komen niet goed uit de verf in de onderwijspraktijk?
- In hoeverre spelen randvoorwaarden daarin een rol?
- Waar lopen scholen tegenaan bij gebruik van de landelijke leerplankaders?
- In hoeverre kan het beoogde landelijke curriculum bijdragen aan oplossingen?

Samenvatting

Uit de bovenstaande paragraaf volgen een aantal concrete adviezen over de benodigde informatie ten behoeve van periodiek curriculumonderhoud:

- Het perspectief van onderzoek verschuift naar het signaleren van aanleidingen om kerndoelen en examenprogramma's aan te passen.
- Blijf (een selectie van) gegevens over het uitgevoerde en geleerde curriculum zoals in de implementatiefase verzamelen, ter duiding van signalen over knelpunten.
- Focus op het signaleren van nieuwe ontwikkelingen, zowel in het onderwijs als daarbuiten, in maatschappij en arbeidsmarkt, wetenschap en beleid.
- Betrek de ketenpartners en de signalen die zij opvangen. SLO draagt hieraan bij vanuit haar kerntaken met onder andere het digitale loket curriculumsignalen en trendanalyses.

2.2.4 Bereikte doelen nieuw curriculum

Ten aanzien van de informatiebehoefte over het bereiken van de beoogde doelstellingen van de actualisatie van kerndoelen en examenprogramma's is het belangrijk te benadrukken dat deze adviesvraag een summatief evaluerend karakter heeft. Daarbij is het van belang om te erkennen dat conclusies over het doelbereik van het nieuwe landelijk beoogde curriculum niet direct te trekken zijn. Curriculumverandering is complex en duiding van effecten vereist een zorgvuldige interpretatie van verzamelde gegevens en de stappen die daartussen liggen (zie paragraaf 2.1). Ook het op elkaar betrekken van gegevens uit verschillende landelijke of internationaal vergelijkende onderzoeken vraagt nadere duiding. Bijvoorbeeld: wat is op welke manier gemeten? Welke belangen spelen een rol en wat is de relatie met landelijke doelen?

In de gevoerde gesprekken werd benadrukt dat dergelijk evaluatief onderzoek niet eerder dan tegen het einde van de implementatiefase uitgevoerd moeten worden (indicatief: 2030-2031). Allereerst is tijd nodig voor zorgvuldige (ondersteuning van) implementatie en ruimte voor het leren van alle betrokkenen. Bovendien leiden (premature) evaluatieve gegevens sneller tot ad-hocmaatregelen of tussentijdse vormen van bijsturen die uiteindelijk het proces en het vertrouwen eerder verzwakken dan versterken.

Hieronder gaan we in op de adviezen die we gericht kunnen geven voor ieder van de door OCW benoemde doelen van het nieuwe landelijk beoogde curriculum.

1. Een bijdrage aan de aandacht voor de doeldomeinen van het onderwijs

Om zicht te krijgen op de bijdrage van de actualisatie aan de aandacht voor de drie doeldomeinen is in elk geval informatie nodig over de mate waarin scholen en leraren op de hoogte zijn van wat de bedoeling ervan is, hoe zij die interpreteren en naar hun schooleigen curriculum vertalen en hoe leraren en leerlingen de aandacht voor de doeldomeinen ervaren.

In de rationale voor de landelijke onderwijsdoelen staat dat het funderend onderwijs een breed, inclusief en gevarieerd onderwijsaanbod voor alle leerlingen beoogt. Dat brede aanbod wordt onder andere geborgd door aandacht voor de drie doeldomeinen van onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Bij de actualisatie is expliciet en doelgericht aandacht besteed aan het komen tot een herkenbare weerspiegeling van de drie doeldomeinen in kerndoelen en examenprogramma's.

Het vraagt goede doordenking om op een passende manier te onderzoeken of de beoogde aandacht voor de drie doeldomeinen in het curriculum bereikt is. In hoeverre kan de aandacht voor de drie doeldomeinen in het curriculum bijvoorbeeld concreet gemaakt worden? In de onderwijspraktijk wordt meestal tegelijkertijd aan alle drie doeldomeinen gewerkt en ze komen ook in de landelijke doelen niet geïsoleerd naar voren komen: het gaat vaak om de intentie erachter en het leergedrag dat wordt beoogd.

2. Een actueel curriculum, waarmee leerlingen de juiste basis aan kennis en vaardigheden meekrijgen

In de huidige actualisatie is grondig gewogen en bekeken wat leerlingen moeten kennen, kunnen en ervaren hebben (zie onder andere de karakteristieken en andere documentatie van SLO bij de actualisatie). Het team van de actualisatie (SLO en OCW) evalueert en reflecteert in 2025 en 2026 op proces en inhoud van de afgelopen jaren. Dit levert de nodige informatie op. In de implementatiefase staan de beoogde doelstellingen en nieuwe elementen centraal in de onderzoekaankpak, na verloop van tijd kan op basis daarvan geëvalueerd worden of de beoogde actualisatieslag in de praktijk en bij leerlingen geland is.

Aanvullend is het op termijn zinvol met verschillende groepen te reflecteren op nut en noodzaak van een volgende actualisatie van kerndoelen en examenprogramma's (zie paragraaf 2.2.3): met leerlingen, leraren, vervolgonderwijs, werkgevers, ouders, etcetera. Dit is niet iets wat direct ingericht moet worden, maar wel van toepassing is in aanloop naar een volgend moment van curriculumonderhoud (vermoedelijk vanaf ongeveer 2031). En daarnaast in aanloop naar het tienjarig advies dat de Onderwijsraad rond die tijd zal schrijven.

Om ook in de toekomst het curriculum actueel te houden, is een systeem voor periodiek curriculumonderhoud in de maak (samenwerking SLO en OCW). De informatie die in het loket wordt verzameld de komende jaren biedt een volgende stroom van feedback op en informatie over het curriculum. SLO is net gestart met een pilot tot de zomer van 2026. In de komende jaren moet blijken hoe informatie uit het loket kan worden ingezet voor curriculumonderhoud.

3. Een verbeterde aansluiting tussen sectoren (po/so-vo/vso), doorstroom tussen schoolsoorten en leerwegen en richting vervolgonderwijs

Benut en analyseer bestaande gegevens over doorstroom van leerlingen tussen sectoren, schoolsoorten en leerwegen om zicht te krijgen op veranderingen. Over de verbeterde *inhoudelijke* aansluiting en doorstroom tussen sectoren, schoolsoorten en leerwegen zijn percepties (opvattingen, ervaringen) van leraren, leerlingen, ouders en andere stakeholders van belang.

Doorstroomgegevens worden op verschillende niveaus verzameld (zoals DUO, CBS – open onderwijsdata). Voor leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs en andere leerlingen voor wie scholen een ontwikkelings- of uitstroomperspectief bepalen, is van belang om naar alle uitstroomperspectieven te kijken. Voor duiding van signalen is gericht aanvullend onderzoek nodig. Om te kunnen concluderen of de inhoudelijke aansluiting is verbeterd in de perceptie van leerlingen, is herhaaldelijk en valide bevragen belangrijk. De meeste leerlingen hebben eenmalig met een bepaalde aansluiting te maken. Aanvullend kunnen gegevens worden verzameld over de aansluiting met vervolgonderwijs. Het vervolgonderwijs zelf kan ook zeggen of het verschil merkt.

4. Focus en samenhang in de onderwijsinhoud, waardoor de overladenheid van het curriculum vermindert en meer ruimte voor leraren en scholen ontstaat voor eigen keuzes

Focus en samenhang wordt vooral gerealiseerd op de school zelf. Dit vraagt opnieuw om onderzoek gericht op het uitgevoerde curriculum, om te kijken welke keuzes scholen maken om tot een samenhangend onderwijsaanbod te komen. Daarbij kan in ieder geval worden gekeken of en hoe de beoogde heldere opbouw van het curriculum terugkomt in de lesmethoden, en of hiermee ongewenste overlap is voorkomen en doelgerichte verbanden kunnen worden gelegd. Over de ervaren overladenheid, en de ruimte voor eigen keuzes die leraren ervaren, kan monitoring zich richten op het percepties van leraren. Kijk naar ontwikkelingen, knelpunten en succesfactoren die leraren hierbij ervaren.

De relatie tussen samenhang in het curriculum en het voorkomen van overladenheid heeft meerdere dimensies. De Wetenschappelijke Curriculumcommissie stelt in een verdiepende studie naar samenhang in het curriculum dat “Een consistent en nauwkeurig ingericht curriculum helpt overladenheid tegen te gaan. Bij het ontwerpen van een curriculum, te beginnen bij de opstelling van de kerndoelen en eindtermen kan met deze inzichten gerekend worden” (Ağırdağ et al., 2021, p. 21). Bij het ontwikkelen van de nieuwe kerndoelen en examenprogramma's is onder andere om die reden systematisch gewerkt aan een overzichtelijke, intern coherente set doelen die voortkomt uit een rationale. Meer samenhang in landelijke doelen zorgt niet automatisch voor minder overladenheid. Er zijn verschillende varianten van samenhang en overladenheid (zie OECD, 2020) en niet alle hebben betrekking op het landelijk beoogde curriculum. Ook is overladenheid in het curriculum niet hetzelfde als een te hoge werkdruk voor leraren en schoolleiders (OECD, 2020). Op schoolniveau wordt vakkenintegratie vaak genoemd als een oplossing om overladenheid - in de vorm van inhoudsoverbelasting - te verminderen. Deze vorm van overladenheid komt voort uit een overschot aan inhoud in het curriculum. Vakkenintegratie lost dit probleem niet op en zorgt er ook niet noodzakelijk voor dat het bereiken van doelen minder tijd kost. Gericht gegevens verzamelen over hoe scholen hiermee omgaan en hoe leraren dit ervaren, kan wel bijdragen aan meer inzicht in deze vraagstukken.

5. Verheldering van de opdracht van het onderwijs door de kerndoelen aan te scherpen

Onderzoek in welke mate de actualisatie bijdraagt aan een duidelijk beeld van wat leerlingen aan kennis, vaardigheden en ervaringen moeten opdoen en tot welke concrete veranderingen in het schooleigen curriculum dit heeft geleid. Verzamel ook gegevens over hoe scholen omgaan met de keuzeruimte.

In de huidige actualisatie zijn de kerndoelen concreter en niet meer alleen als aanbodsdoelen geformuleerd, om scholen meer houvast te bieden en de opdracht aan het onderwijs aan te scherpen. Anders dan voorheen is deze keuzeruimte expliciet afgebakend. Om zicht te krijgen op de effecten daarvan, zijn percepties van leraren van belang, zoals in hoeverre zij de concretisering en de verschillende typen doelen (aanbod, beheersing, ervaring) herkennen en hoe dit hen ondersteunt bij het vormgeven van hun onderwijsprogramma. De herkenbaarheid van de keuzeruimte en de betekenis ervan voor scholen zijn ook van belang.

Enkele concrete voorbeelden van onderzoeksvragen over doelbereik van de actualisatie

Deze voorbeelden zijn bedoeld ter illustratie en zijn niet dekkend.

Aandacht voor de drie doeldomeinen:

- Zijn scholen en leraren op de hoogte van de aandacht voor de drie doeldomeinen in de kerndoelen en examenprogramma's en weten zij wat de bedoeling ervan is?
- Hoe interpreteren scholen en leraren de drie doeldomeinen en hoe bewust of expliciet besteden zij er aandacht aan in het schooleigen curriculum?
- In hoeverre ervaren leraren en leerlingen dat er aandacht is voor de drie doeldomeinen?

Percepties van focus, samenhang en overladenheid:

Voor leraren:

- Helpen de landelijke doelen (beter dan eerst) om prioriteiten te stellen, ook in methodes?
- Geven de landelijke doelen zicht op hoe zij hun onderwijs samenhangend kunnen vormgeven?
- Ervaren zij voldoende ruimte om 'dat wat moet' aan te bieden en te bereiken met hun leerlingen?
- Voor leerlingen: ervaren zij voldoende ruimte om de leerstof eigen te maken?

Samenvatting

Uit de bovenstaande paragraaf volgen een aantal concrete adviezen over de benodigde informatie over de bereikte doelen van het nieuwe curriculum:

- Houd rekening met complexiteit van (f)actoren en niveaus in curriculumontwikkeling, directe conclusies over effecten van de actualisatie zijn niet eenvoudig te trekken.
- Interpreteer gegevens uit verschillende landelijke en internationale onderzoeken zorgvuldig en geef nadere duiding aan de onderzoeksvragen en uitkomsten in relatie tot landelijke doelen.
- Neem voldoende tijd voor implementatie en inzicht in de voortgang daarvan voordat gestart wordt met evaluatieonderzoek naar doelbereik.
- Kijk naar bekendheid, interpretatie en percepties rondom de drie doeldomeinen. Hou er rekening mee dat ze niet los van elkaar te zien zijn.
- Maak gebruik van evaluatiegegevens van SLO over de actualisatie, van gegevens die binnenkomen bij het loket curriculumsignalen en gegevens uit de implementatiefase voor de evaluatie van 'een actueel curriculum'.
- Benut en analyseer landelijke doorstroomgegevens en bevraag leraren, leerlingen, ouders en andere stakeholders over de inhoudelijke aansluiting en doorstroom tussen sectoren, schoolsoorten en leerwegen.
- Kijk hoe de aandacht voor samenhang is vertaald in leermiddelen, hoe scholen samenhang in hun onderwijsprogramma vormgeven en hoe zij dit ervaren.
- Vraag leraren en leerlingen naar ervaren overladenheid. Streef niet naar het vaststellen van directe relaties tussen samenhang en overladenheid.
- Bevraag scholen en leraren over de helderheid en concreetheid van de nieuwe kerndoelen en de mate waarin schooleigen curriculumontwikkeling hiermee ondersteund wordt, met aandacht voor de keuzeruimte.

2.3 Rollen en verantwoordelijkheden

Naar een kennisintensief ecosysteem voor curriculumonderhoud

Momenteel is de regie over het proces van curriculumonderhoud nog onvoldoende belegd. Er vindt wel netwerksturing plaats tussen de betrokken actoren, maar er lijkt sprake van een diffuse situatie. Het ontbreken van duidelijke regie en een geformaliseerde werkstructuur leidt tot verwarring en inefficiëntie in het stelsel (Hooge, 2017; Waslander, 2023). Ook internationaal blijkt uit ervaringen met curriculumherzieningen dat het creëren van brede betrokkenheid van belanghebbenden – zeker nadat de eerste opbrengsten beschikbaar zijn – en het consistent maken van de resultaten, essentieel zijn voor succes (van den Akker, 2018).

Daarom is het nodig om voor de toekomst gezamenlijk te werken aan de kennisinfrastructuur en een duidelijk ecosysteem voor periodiek curriculumonderhoud te ontwikkelen, zo werd ook gesteld in het advies van de Wetenschappelijke Curriculumcommissie (Bosker et al., 2024). Dit ecosysteem moet gebaseerd zijn op gedeelde doelstellingen, met een cyclisch georganiseerde werkstructuur en sterke onderlinge verbindingen tussen de actoren. Voor het monitoren ten behoeve van het zicht krijgen op curriculum, als onderdeel van periodiek curriculumonderhoud, is een gecoördineerde samenwerking tussen alle betrokken partijen van essentieel belang.

Cruciaal is een duidelijke regie en een afgesproken verdeling van activiteiten, zodat de voortgang goed wordt bewaakt en het onderhoud van het landelijk beoogde curriculum effectief kan worden uitgevoerd. Daarbij moet de focus liggen op het stimuleren van kennisbenutting en kennisdeling. Dit vergt de ontwikkeling van een robuuste infrastructuur die de nodige kennisintensieve processen ondersteunt.

Essentieel is dat duidelijk wordt vastgelegd wie welke verantwoordelijkheid draagt en hoe de werkzaamheden van verschillende actoren op elkaar aansluiten. Betrouwbaarheid en onafhankelijkheid van de uitvoerende partijen zijn daarbij belangrijk, waarbij organisaties zoals SLO, NRO en de Inspectie in de gesprekken vaak als dusdanig worden aangemerkt. Het benutten van de netwerken, bijeenkomsten en communicatiekanalen van de verschillende partners kan helpen om voldoende respondenten te bereiken. Besturen, scholen, leraren en leerlingen spelen in het proces een belangrijke rol en in het systeemontwerp moet hun stem een prominente plaats krijgen.

Specifieke rollen en verantwoordelijkheden

Door de bevroagde stakeholders wordt veelal benadrukt dat OCW de eindverantwoordelijkheid moet dragen voor het landelijke perspectief en de landelijke aanpak voor de monitoring van en het onderzoek naar het curriculum. De regierol volgt uit de grondwettelijke stelselverantwoordelijkheid van de minister van OCW en kan niet elders worden belegd. Ambtelijk OCW is verantwoordelijk voor het bouwen van een kennisinfrastructuur en het creëren van een effectief samenwerkingsnetwerk tussen de betrokken partijen. Ook heeft zij de verplichting om te rapporteren over voortgang en resultaten aan de Tweede Kamer. Daarnaast hoort OCW te zorgen voor het vaststellen van een kader met afspraken over het ecosysteem van curriculumonderhoud en voor voldoende capaciteit bij ketenpartners om bij te dragen aan vraagarticulatie, kenniscreatie, kennisdeling en kennisbenutting. Het ministerie geeft ook werkinstructies aan de betrokken organisaties om een coherente en gezamenlijke aanpak te waarborgen. Het vastleggen van periodiek onderhoud in wetgeving wordt daarbij ook aangeraden om de langetermijnvisie te borgen (Bosker et al., 2024; Onderwijsraad, 2024).

NRO, OCW & SLO: Landelijke onderzoeksagenda met duurzame subsidieregeling

Er is behoefte aan gericht onderzoek om nog beter zicht te krijgen op het (uitgevoerde) curriculum in het funderend onderwijs. De meest voor de hand liggende vorm is dat OCW aan SLO hiervoor een opdracht verleent om te komen tot een landelijke onderzoeksagenda, onder regie van SLO en in samenwerking met relevante partners, zoals kennisinstituten, lectoraten en/of ketenpartners CvTE en Stichting Cito. Onderdeel van deze onderzoeksagenda is een landelijk plan voor monitoring van het curriculum. Een landelijke onderzoeksagenda (het werken vanuit een gedeeld programmatisch kader) zorgt dat er weloverwogen, strategisch geprogrammeerd kan worden. Het maakt het mogelijk dat onderzoeken goed op elkaar aansluiten en het voorkomt versnipperd ad hoc uitzetten van (deel)onderzoeken.

De Wetenschappelijke Curriculumcommissie benadrukt de behoefte aan een dergelijke onderzoeksagenda, en stelt in haar adviesrapport dat dit zou moeten zijn afgestemd met de onderhoudskalender die door SLO wordt ontwikkeld (Bosker et al., 2024). Het onderzoek moet systematisch en structureel zijn en niet alleen beperkt tot kortdurende studies, zo stellen diverse ondervraagde stakeholders.

Aanvullend is het raadzaam om te werken aan een zinvolle vorm van sturing voor monitoring en onderzoek, die wordt gedragen door het samenwerkende netwerk van partijen (mogelijk netwerksturing met regie). Met duidelijke rollen voor alle betrokken partijen.

SLO continueert haar eigen onderzoek naar het curriculum en de verschillende curriculumproducten als onderdeel van de implementatie en periodiek curriculumonderhoud (kerndoelen, examenprogramma's, leerlijnen, handreikingen, implementatie vraagstukken, etc.). SLO kan in opdracht van OCW aanvullende opdrachten uitvoeren of laten uitvoeren, waarbij SLO de regisseur blijft. Voorbeelden hiervan zijn een analyse van leermiddelen (hoe is de vertaling van kerndoelen/examenprogramma's naar leermiddelen gegaan), of een analyse van de schoolgebonden examinering en PTA's van een diverse, representatieve groep scholen. Ook is het voorstelbaar dat SLO, samen met leermiddelenmakers, een verkenning doet hoe de komende jaren samen verder inzicht verkregen kan worden in hoe het curriculum werkt in de onderwijspraktijk.

SLO blijft verder, net als de afgelopen jaren, vakspecifieke trendanalyses bijhouden, systematisch gegevens verzamelen en zal daarover regelmatig rapporteren. Hierbij willen we naast trends ook informatie gaan toevoegen over implementatie en delen van het uitgevoerde curriculum. Vanaf 2026 werken we aan deze nieuwe opzet.

In het verleden heeft SLO tweemaal een Curriculumspiegel geschreven. We hebben afscheid genomen van die titel en vorm, maar ook de komende jaren werken we aan een overkoepelende rapportage die inzichten en bevindingen uit de vakspecifieke trendanalyses samenbrengt. Een logisch moment voor een grotere rapportage is halverwege tussen 2026 en de voorgenomen start van het volgende curriculumonderhoud rond 2033-2034.

Verder blijft SLO eigen, kleinere externe verdiepende onderzoeken uitzetten. Voorbeelden hiervan zijn: een analyse van leermiddelen voor een vakgebied in relatie tot nieuwe elementen uit het curriculum, of een focusgroep met leraren voor de nieuwe leergebieden burgerschap en digitale geletterdheid over nieuwe vaardigheden.

Ook verzamelt SLO in de fase van beproeven voor de kerndoelen en pilots voor de examenprogramma's al eerste informatie over het interpreteren van de landelijke doelen en eerste aanzetten van het uitgevoerde curriculum. Voor de praktijkgerichte programma's zijn er vergelijkbare data beschikbaar. Bij het ontwikkelen en beproeven van leerlijnen verzamelen we ook het nodige aan informatie. In de regel bekijken we voortdurend welke zaken rondom het curriculum aanleiding geven om verder uit te diepen door onderzoek en/of monitoring.

Om de activiteiten in de voorziene onderzoeksagenda mogelijk te maken, adviseren we een duurzame subsidieregeling in te richten bij NRO voor onderzoek naar zicht op curriculum, zodat consortia hierop kunnen intekenen. Dit onderzoek maakt onderdeel uit van het bredere proces van kennisopbouw rondom het curriculum. NRO kan ook fungeren als knooppunt voor het leggen van slimme verbindingen binnen de kennisinfrastructuur, wat essentieel is voor een efficiënte en effectieve monitoring van het curriculum (PO-Raad et al., 2019) en voor beleidsadvisering (Science4Policy).

Onderwijsraad

De Onderwijsraad adviseert – als onderdeel van het systeem van periodiek curriculumonderhoud – eens in de tien jaar over grote maatschappelijke, wetenschappelijke, technologische, juridische en onderwijsinhoudelijke ontwikkelingen en wat die betekenen voor kerndoelen en examenprogramma's. Ook kan de raad knelpunten signaleren in de implementatie van de nieuwe doelen en adviseren over grotere vraagstukken met betrekking tot het (curriculum)stelsel. Om de regering goed onderbouwd te kunnen adviseren, heeft de Onderwijsraad solide, systematisch verzamelde data en kundig geïnterpreteerde data nodig over het beoogde, uitgevoerde en geleerde curriculum.

Leerlingen, leraren, schoolleiders en bestuurders: actieve rol in uitgevoerd curriculum, zelfmonitoring en procesbewaking

Leraren zijn cruciaal in het vertalen van de landelijke doelen naar goed onderwijs in de klas, zij brengen de doelen tot leven. Zij zijn daarom van groot belang voor het verkrijgen van inzichten in het uitgevoerde en geleerde curriculum. Het versterken van hun stem in het monitoringsproces is aanbevolen, zoals ook benadrukt wordt in het rapport van de Wetenschappelijke Curriculumcommissie (Bosker et al., 2024) en het adviesrapport Een stevige stem van de Onderwijsraad (Onderwijsraad, 2024).

Naast leraren spelen schoolleiders ook een belangrijke rol in de implementatie van de nieuwe doelen, onder andere door onderwijskundig leiderschap, sturen op verbinding tussen verschillende vak-/leergebieden, ruimte bieden voor professionalisering en stimuleren van het curriculumgesprek op school.

Leerlingen zijn een derde belangrijke groep op school die een waardevolle bijdrage leveren aan het verder opbouwen van het zicht op curriculum. Hun ervaringen, percepties en inzichten moeten een goede plek krijgen in een landelijke, systematische aanpak van monitoring van het curriculum.

Scholen spelen zelf verder een actieve rol in de monitoring van het curriculum, met name in het kader van hun eigen kwaliteitszorg. Scholen reflecteren op welke doelen zij willen bereiken, hoe ze die doelen realiseren en of ze tevreden zijn met de bereikte resultaten. Dit proces van zelfmonitoring en procesbewaking kan, volgens de bevraagde stakeholders, bijdragen aan de voortdurende verbetering van het onderwijs en moet ondersteund worden door een cultuur van professionele ontwikkeling, waar ook de rol van teacher leaders (leraren die leidinggeven in onderwijsontwikkeling) centraal staat.

Schoolbesturen kunnen ook een waardevolle rol spelen in het krijgen van zicht op het curriculum. Zoals benoemd in het adviesrapport van de sectorraden over de kennisinfrastructuur (PO-Raad et al. 2019), hebben schoolbesturen een functie in het articuleren van de informatiebehoefte en het stimuleren van een onderzoekende cultuur.

Curriculumketen: SLO, CvTE en Stichting Cito

CvTE en Stichting Cito hebben een natuurlijke rol in constructieve afstemming vanuit hun stelseltaak en – verantwoordelijkheid. Verdere nauwe samenwerking in de keten SLO-CvTE-Cito is daarom ook op het gebied van onderzoeksagenda 's de komende jaren opnieuw van belang. Daarvoor gaan we graag verder op de in de actualisatie van examenprogramma's ingeslagen weg en we vullen aan en verstevigen wat nodig is.

Zowel CvTE als Stichting Cito hebben veel data die inzicht geven over de implementatie van het curriculum en ondersteunen bij het zicht krijgen op curriculum. Ook doen alle drie de organisaties onderzoek. Het is voorstelbaar dat verdere open uitwisseling van data en onderzoek binnen de curriculumketen (CvTE, Cito en SLO) wordt verstevigd. In de examenketen wordt veel informatie verzameld die iets zegt over het curriculum, en examens kunnen ook als meetinstrumenten meegenomen worden (gegevens over geleerd curriculum).

Inspectie van het Onderwijs: kaders voor stimulerend toezicht en Peil

De Inspectie heeft vanuit haar toezichtsrol zicht op diverse aspecten van het onderwijs, waaronder het curriculum. Zij verzamelt allerlei informatie, onder meer over de wijze waarop de school de eigen onderwijskwaliteit bewaakt en verbetert, waaronder het behalen van de wettelijke vastgestelde curriculumdoelen. Het is raadzaam om de komende jaren gezamenlijk na te gaan hoe de informatie uit het toezicht verder kan bijdragen aan het zicht op curriculum. Naast haar toezichtsrol voert de Inspectie het Peilprogramma uit, waarin zij verder inzicht verschaft in hoe het ervoor staat met het onderwijs, zoals bijvoorbeeld via een aanbodsvragenlijst (een stukje uitgevoerd curriculum).

Sectorraden en vakbonden: perspectief van leraar, leerling, schoolleider en bestuurder

De sectorraden en vakbonden hebben veel invloed op de onderwijsbesturen, schoolleiders en onderwijsprofessionals in Nederland en kunnen een belangrijke rol spelen in het krijgen van zicht op het curriculum. De sectorraden helpen bij het opzetten van netwerken en het benutten van bestaande instrumenten en methodes die relevant zijn voor curriculumontwikkeling en -onderhoud. Zij hebben al een infrastructuur in de vorm van netwerken van bestuurders, schoolleiders en leraren, die goed benut kunnen worden voor zicht krijgen op het curriculum. Zowel voor het perspectief van bestuurder, leraar en schoolleider als voor dat van de leerling. Voor het leerlingperspectief is de samenwerking met LAKS ook van belang. De sectorraden en vakbonden kunnen verder een rol spelen in versterking van curriculumbewustzijn bij leraren en schoolleiders. Bereidheid hiertoe bleek uit de gesprekken van de afgelopen tijd.

Vakverenigingen

Vakverenigingen hebben aangegeven een rol te willen spelen bij de implementatie van het landelijk beoogde curriculum. Net als de vakbonden en sectorraden hebben ze al een bestaand netwerk van leraren om zich heen verzameld. De vakverenigingen kunnen in de communicatie naar het veld en in professionalisering een rol spelen. Het is raadzaam dat de subsidie die de vakverenigingen binnenkort tot hun beschikking krijgen in het kader van de implementatie van de nieuwe doelen, deels besteed wordt aan het bijdragen aan het zicht krijgen op het curriculum. Tot slot is het ook mogelijk dat de vakverenigingen een rol gaan spelen in het verzamelen van relevante data voor zicht op curriculum.

Lerarenopleidingen: integratie nieuwe curriculum en curriculumbewust handelen in kennisbasis

Voor goede implementatie van de nieuwe doelen is het nodig dat de lerarenopleidingen hun kennisbasis afstemmen op de nieuwe kerndoelen en examenprogramma's en dat opleiders zelf ook goed toegerust worden. Daarnaast is nodig dat ze ook aandacht besteden aan curriculumbewust handelen. Dit wordt zowel benadrukt door diverse ondervraagde stakeholders, als in het adviesrapport van de Wetenschappelijke Curriculumcommissie (Bosker et al., 2024). Lerarenopleidingen participeren actief, samen met leraren, in regionale samenwerkingsnetwerken, zodat het landelijk beoogde curriculum niet alleen in theorie, maar ook in de praktijk goed kan worden geïmplementeerd en geoptimaliseerd. Dit vereist een nauwe samenwerking tussen opleidingen, scholen en andere betrokkenen. Verder zijn de lectoraten, die verbonden zijn aan de lerarenopleidingen, een bron van informatie voor zicht op het curriculum en daarnaast mogelijk partner in onderzoek en evaluatie.

Literatuur

Ağirdağ, O., Biesta, G., Bosker, R., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M., van Tartwijk, J., & Boogaard, M. (2021). Samenhang in het curriculum: Verdiepende studie Wetenschappelijke Curriculumcommissie. Curriculumcommissie.

Berendsen, M. & Nieveen, N. (2022). Curriculumwaaier. Amersfoort, SLO.

Bosker, R. J., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M. E. J., Savelsbergh, E., van Schoonhoven, R., & van Tartwijk, J. (2024). Curriculumonderhoud organiseren: Naar een ecosysteem van gedeelde verantwoordelijkheid. Tussenadvies 5B. Curriculumcommissie.

Dempsey, M., Doyle, A., & Looney, A. (2021). The craft of curriculum making in lower secondary education in Ireland. In Priestley M., Soini-Ikonen T., Alvunger S., & Philippou S. (Eds.), Curriculum making in Europe: Policy and practice within and across diverse contexts, (pp. 199-222). Emerald Publishing Limited.

Onderwijsraad (2024). Een stevige stem. Advies onderwijsraad over zeggenschap van leraren. Onderwijsraad.

Hooge, E.H. (2017). Sturingsdynamiek in onderwijs op stelselniveau: lenige netwerksturing door de overheid. TIAS School for Business and Society, Tilburg University.

McKenney, S. (2017). Een infrastructuur voor de professionele groei van docenten (Oratie). Universiteit Twente.

Montrosse-Moorhead, B., Schröter, D., & Becho, L. W. (2024). The garden of evaluation approaches. American Journal of Evaluation, 45 (2), 166-185.

Nieveen, N., McKenney, S., Visscher, A., Spiele, S., Wakamiya, R., & Frissen, J. (2022). Perspectives on curriculum change: An overview study to provide insights for the Dutch context. University of Twente.

Nieveen, N., & van den Akker, J. (2023). Schooleigen curriculumontwikkeling als focus van onderzoek. Pedagogische Studiën, 100(4), 486-500.

PO-Raad, VO-raad, MBO Raad, Vereniging Hogescholen, & de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (2019). Slimme verbindingen: Naar een sterke kennisinfrastructuur voor het onderwijs. Een gezamenlijk advies van de sectorraden.

SLO (2024). Advies implementatie kerndoelen. SLO.

Van den Akker, J. (2003). Curriculum perspectives: An introduction. In J. van den Akker, W. Kuiper & U. Hameyer (Eds.), Curriculum landscapes and trends (pp. 1-10). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Van den Akker, J. (2018). Developing curriculum frameworks: A comparative analysis. NCCA.

Waslander S. (2023). Besturen in een diffuus bestel. Vertogen over schoolbesturen in media, politiek en beleid. SW.

Bijlagen

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

SLO
J. Divis
Stationsplein 1
3818 LE AMERSFOORT

**Onderwijsprestaties en
Voortgezet Onderwijs**
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie

Datum 23 januari 2025
Betreft Werkopdracht advies landelijk plan voor monitoring curriculum

Geachte heer Divis,

Uit onderzoek van de Wetenschappelijke curriculumcommissie blijkt dat er in Nederland onvoldoende en te weinig wordt verzameld over het op scholen uitgevoerde en gerealiseerde curriculum in het funderend onderwijs. Deze kennis is wel noodzakelijk, om te beslissen of en hoe bijgestuurd moet worden op het beschreven curriculum en welk onderhoud aan het curriculum nodig is. Kennis over het uitgevoerde en gerealiseerde curriculum kan op diverse manieren worden verkregen: door onafhankelijk onderzoek, door externe toetsing, door kennis die wordt vastgelegd door de ontwerpers van het curriculum (zelfreflectie, kwaliteitscontrole) en bij de gebruikers van het curriculum (zelfreflectie, dialoog). Belangrijk is dat deze informatiestromen er zijn, dat er geen hiaten zijn waardoor kennis ontbreekt, en dat monitorprocessen zo ingericht worden dat ze een bijdrage leveren aan de benodigde kennisbasis.¹

Met de aankomende implementatie van de nieuwe kerndoelen en examenprogramma's én met de plannen voor een systeem van periodiek onderhoud, is het noodzakelijk - zover mogelijk - goed zicht te krijgen op zowel het uitgevoerde als het gerealiseerde curriculum. Zo kan gemonitord worden of en op welke wijze het nieuwe curriculum geïmplementeerd wordt door scholen en leraren(teams), of het landt bij de leerling en welke resultaten dit oplevert (resultaten van de nieuwe en herziene leergebieden). Ook de Onderwijsraad heeft hier nadrukkelijk om gevraagd voor het goed vormgeven van een advies over het beoogde curriculum eens in de tien jaar.

Adviesvraag

Aan SLO vragen wij een adviesrapport uit te brengen, dat een aanpak beschrijft hoe OCW kan komen tot het maken van een landelijk plan voor monitoring van en onderzoek naar het curriculum en welke vragen daarbij richtinggevend zijn.

¹ Tussenadvies 5B Wetenschappelijke Curriculumcommissie,
https://www.curriculumcommissie.nl/_files/ugd/de92a5_e23dd0302bc1460da4d576885662d4e0.pdf

Onze referentie

Het advies beschrijft een aantal aspecten:

1. **Periodiek onderhoud:** Welke informatie is nodig in een systeem van periodiek onderhoud, zodat curriculumontwikkeling en -monitoring onderdeel wordt van een cyclus proces?
2. **Rollen en verantwoordelijkheden monitoring voor periodiek onderhoud:** Hoe ziet een mogelijke planning en rolverdeling tussen verschillende landelijke partijen eruit als het gaat om dit structurele monitoringsvraagstuk?
3. **Implementatie nieuwe curriculum:** Welke informatie is nodig om zicht te krijgen op mogelijk (ervaren) succesfactoren, knelpunten en vraagstukken bij de landing van het nieuwe curriculum op de scholen?
4. **Implementatie randvoorwaarden nieuwe curriculum:** Welke informatie is nodig om zicht te krijgen op de implementatie in de leermiddelen, professionalisering, curriculumbewustzijn, lerarenopleidingen, toetsing etc.
5. **Zicht op bereikte doelen nieuwe curriculum:** Welke informatie is nodig om zicht te krijgen op in hoeverre de beoogde doelstellingen van de curriculumherziening zijn bereikt? ²

Per vraag heeft OCW de behoefte aan de volgende inzichten:

- a) Welke informatie is op dit moment al beschikbaar en op welk(e) moment(en)? Gaat het hier dan om het Beoogd, Uitgevoerd of Gerealiseerd curriculum? Wat zijn beperkingen van deze bron(nen)?
- b) Indien deze informatie nog niet voorhanden is: op welke wijze kan OCW deze informatie (laten) verzamelen? Welke aandachtspunten moet OCW hierbij in ogenschouw nemen? Wat zijn de verwachte financiële consequenties?

Het is daarbij van belang oog te hebben voor:

- De *'need to have'*: informatie die echt noodzakelijk is om antwoord te krijgen op de gestelde vragen.
- De *'nice to have'*: informatie die interessant, maar niet noodzakelijk is.
- Ook is het goed in kaart te brengen wat de *'not to have'* is. Bijvoorbeeld informatie die interessant is, maar niet haalbaar is bijvoorbeeld vanwege de complexiteit om dit te onderzoeken of het kunnen isoleren van factoren.
- We vragen daarbij ook goed in kaart te brengen welke monitoringsinformatie er al is om dubbelingen te voorkomen. Informatie die wel nodig is, maar nog niet bestaat mogen aangeduid worden als *'witte vlek'*.
- Ook zijn we benieuwd welke informatie SLO zelf al heeft of in het verleden heeft gehad (b.v. met de curriculumspiegel en vakspecifieke trendanalyses) en hoe SLO haar eigen rol en de rol van andere partijen (in de toekomst) in monitoring ziet.
- Ook zijn we nieuwsgierig naar hoe andere landen de monitoring rondom periodiek onderhoud en de implementatie van het nieuwe curriculum vormgeven.

² Het gaat er hierbij om:

- Een bijdrage aan een betere balans in de doeldomeinen van het onderwijs;
- Een actueel curriculum, waarmee leerlingen de juiste basis aan kennis en vaardigheden meekrijgen;
- Een verbeterde aansluiting po-vo, doorstroom tussen schoolsoorten en richting vervolgonderwijs;
- Focus en samenhang in de onderwijsinhoud, waardoor de overladenheid van het curriculum vermindert en meer ruimte voor leraren en scholen ontstaat voor eigen keuzes; en
- Verheldering van de opdracht van het onderwijs door de kerndoelen aan te scherpen.

Onze referentie

We hebben afgesproken dat deze adviesvraag in te passen is in de reeds bestaande middelen van SLO. SLO bouwt in dit kader verder op de in 2024 ontwikkelde aanpak om op basis van beschikbare gegevens van partners (bv. DUO, Inspectie, etc.) en eigen, aanvullend (uit te zetten) onderzoek een beter beeld te krijgen van de staat van het uitgevoerde curriculum. Na oplevering van het advies in Q2 van 2025 zullen we samen verder kijken naar de vervolgstappen en wat dit betekent voor de taken van SLO.

We blijven gedurende het onderzoek en het schrijven van het advies hierover graag in contact.

Met vriendelijke groet,

Mt-lid en plv. directeur Onderwijsprestaties en Voortgezet Onderwijs,

Dhr. drs. R. Endert

Bijlage 2 - Gevoerde gesprekken

SLO heeft voor de totstandkoming van dit advies gesproken met vertegenwoordigers van de volgende organisaties:

Organisatie	Vertegenwoordiger
RCCS	A. Bakker
NRO	A. van der Vegt
	S. van der Ploeg
Onderwijsraad	M. van Leeuwen
	D. Berendsen
Inspectie van het Onderwijs	K. Bos
	S. Schouwstra
Stichting Cito	R. Feskens
	H. van Twillert
CvTE	J. Raap
	J. Bakx
Platform Samen Opleiden & Professionaliseren	G. Spaans
	M. Verspiek
PO-Raad	A. Thijs
VO-Raad	M. Harink
Sectorraad GO	S. Kasteleijn
	E. Meijering
	J. van der Heide
AVS	L. van der Ven
AoB	K. van Strien
	S. Fomenko
	M. Jansma
	R. Woudstra
VVVO	M. Mooijman
FVOV	H. van de Ree
CNV-Onderwijs	K. Bolsenbroek
Laks	J. Bosker
	J. Rog
Geraadpleegde deskundigen	N. Nieveen
	E. Folmer

Bijlage 3 - Inventarisatie van beschikbare gegevens uit monitoringonderzoeken

Pagina 1

Met het oog op de benodigde gegevens om zicht te krijgen op het curriculum, is een eerste inventarisatie gemaakt van de reeds beschikbare informatie in landelijke monitoringsonderzoeken. De resultaten van deze inventarisatie hebben geleid tot de overzichten in tabel 6 en 7. Tabel 6 geeft een overzicht weer van vakoverstijgende monitoringsonderzoeken en monitoringsonderzoeken die voor meerdere vak- of leergebieden worden uitgevoerd (zoals Peil.Onderwijs). Tabel 7 geeft een overzicht weer van een aantal vakspecifieke monitoringsonderzoeken.

Deze overzichten zijn zeker niet uitputtend, maar geven een eerste beeld van de beschikbare informatie. De verschillende bronnen zijn ingedeeld per type informatie die zij verzamelen: achtergrondkenmerken, kerngetallen, uitgevoerd curriculum en geleerd curriculum. Voor iedere bron wordt een aantal voorbeeldonderwerpen genoemd die worden uitgevraagd. Bij het gebruik van deze monitoringsonderzoeken is het van belang om ze juist te interpreteren. Daarom is het van belang om rekening te houden met het doel waarmee de data in de eerste plaats verzameld werden.

Daarnaast heeft SLO, vanuit trendanalyses en ter voorbereiding op de actualisatie, verschillende verdiepende analyses uitgevoerd. Deze zijn niet opgenomen in dit overzicht, maar zijn intern beschikbaar en deels in startnotities en andere publicaties benut. We bouwen voort op deze aanpak met onze activiteiten voor zicht op curriculum.

Tabel 6: Overzicht van een inventarisatie naar bestaande monitoringsonderzoeken die kunnen bijdragen aan zicht op het curriculum

Type informatie	Organisatie/ bron	Voorbeeld onderwerpen	Doel dataverzameling
Achtergrondkenmerken scholen, leraren en leerlingen	OCW - Loopbaanmonitor onderwijs	Achtergrondkenmerken scholen, leraren en leerlingen OCW - Loopbaanmonitor onderwijs	Achtergrondkenmerken scholen, leraren en leerlingen OCW - Loopbaanmonitor onderwijs
	DUO - Open onderwijsdata	Aantal leerlingen, onderwijspersoneel, bekostiging, geslaagde en gezakte examen-kandidaten, verzuim	Open data over bekostigd onderwijs in Nederland
	OCW - IPTO	onderwijspersoneel, bevoegd gegeven lesuren in het vo	Achtergrondgegevens onderwijspersoneel, bevoegd gegeven lesuren in het vo Opdracht OCW - verplichte informatieverstrekking in het kader van het Besluit Informatievoorziening WVO
	OCW - Dashboard onderwijsarbeidsmarkt	Omvang en tevredenheid van studenten lerarenopleidingen, werkgelegenheid onderwijs, tevredenheid en verzuim onderwijspersoneel, aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt	(Regionale) gegevens van po, vo en mbo-arbeidsmarkt
	Oberon - monitor professionele ontwikkeling schoolleiders en bestuurders in het vo	Percepties (tevredenheid) over begeleiding, organisatie van en deelname aan inwerkprogramma's, belemmeringen bij professionele ontwikkeling, type professionaliserings-activiteiten, behoefte aan professionalisering	Inzicht in professionele ontwikkeling van schoolleiders en bestuurders, de effecten daarvan en hun verdere behoefte aan professionalisering
Kerngetallen onderwijs	CBS - Onderwijs cijfers	Aantal leerlingen, arbeidsmarktpositie pas afgestudeerden, financiering van het onderwijs, studie-keuze, onderwijsniveau, zittenblijvers in vo	Leveren van objectieve cijfers ter inzicht in de samenleving
	OCW - Dashboard Gelijke Kansen landelijk	Eindscoretoets, advies-niveau, heroverwegingen eindadvies, afgezet tegen opleidingsniveau ouders	Inzicht in de ontwikkeling van gelijke kansen in het onderwijs
	OCW - OCW in cijfers	Aantal leerlingen, in- en doorstroom leerlingen, schooltypen, instroom lerarenopleidingen, onderwijsuitgaven, hoogst behaalde onderwijsniveau	Kerncijfers in kaart brengen om inzicht te geven in de huidige situatie en de meerjarige ontwikkeling
	DUO - Open onderwijsdata	Kerngetallen rondom eindexamens	Open data over bekostigd onderwijs in Nederland

Tabel 6: Overzicht van een inventarisatie naar bestaande monitoringsonderzoeken die kunnen bijdragen aan zicht op het curriculum

Type informatie	Organisatie/ bron	Voorbeeld onderwerpen	Doel dataverzameling
Uitgevoerd curriculum	Inspectie van het Onderwijs - Peil.Onderwijs	Schoolvisie, schooleigen doelen, lesdoelen, leerinhoud van lessen, leeractiviteiten binnen het lesprogramma, methodegebruik, groeperingsvormen, tijdsbesteding, leeromgeving binnen en buiten de school, en toetsing	Vaardigheden van leerlingen in kaart brengen, vorm en inhoud van het onderwijs op scholen in kaart brengen, en nagaan hoe vaardigheden van leerlingen zich hebben ontwikkeld
	DUO - Onderwijsonderzoek & advies	Schooltijden, werkdruk leraren, percepties van leraren	Onderzoek naar actuele onderwijsthema's op eigen initiatief
	Nuffic - Monitor internationalisering	Aandacht voor internationale competenties, activiteiten rondom internationalisering, belemmeringen bij implementatie	Uit opdracht van OCW. Inzicht krijgen in de mate waarin het onderwijs bijdraagt aan internationale competenties van leerlingen en studenten in Nederland, trends en ontwikkelingen signaleren en spreiding zien van scholen
	PO-Raad, VO-raad en Kennisnet - Monitor digitalisering onderwijs	Inzet van ICT, ervaring van onderwijs-professionals van digitalisering	Inzicht krijgen in de stand van digitalisering binnen het onderwijs
	TIMSS	Aanbod in rekenen ten aanzien van een aantal onderwerpen, gemiddelde instructietijd, gebruik van technologie in de klas (steeds in vergelijking met andere landen)	Internationaal onderzoek naar de prestaties van leerlingen in po en vo in exacte vakken
	Europese Commissie - Education and training monitor	Vergelijking van EU-landen ten aanzien van o.a.: percepties van leraren over bekwaamheid om les te geven over duurzaamheid (self-efficacy), hoeveelheid leraren die nascholing heeft gevolgd over duurzaamheid	Volgt de voortgang bij het behalen van de EU-doelstellingen voor 2025 en 2030
	Monitor de Bibliotheek op school	Leesplezier van leraren, lesactiviteiten van leraren ten aanzien van lezen, activiteiten van leesconsulenten en leescoördinatoren	Impact van beleid rondom bibliotheek op school, meten van de leesbevordering van leerlingen
Geleerd curriculum	Inspectie van het Onderwijs - Peil.Onderwijs	Beheersing niveaus van leerlingen ten aanzien van de wettelijke kaders, afgezet tegen o.a. onderwijssoort, eerdere scores	Vaardigheden van leerlingen in kaart brengen, vorm en inhoud van het onderwijs op scholen in kaart brengen, en nagaan hoe vaardigheden van leerlingen zich hebben ontwikkeld
	OCW - OCW in cijfers	Referentieniveaus taal, doorstroomtoets, schooladvies	Kerncijfers in kaart brengen om inzicht te geven in de huidige situatie en de meerjarige ontwikkeling
	NRO - Factsheets	Thema's zoals beheersing basisvaardigheden (vaardigheidsscores afgezet tegen opleidingsniveau, schoolweging, etc.), en de overgang po-vo	Beantwoorden van verschillende onderwijsvragen

Tabel 6: Overzicht van een inventarisatie naar bestaande monitoringsonderzoeken die kunnen bijdragen aan zicht op het curriculum

Type informatie	Organisatie/ bron	Voorbeeld onderwerpen	Doel dataverzameling
Geleerd curriculum	DUO - Open onderwijsdata	Prestaties (cijfers) eindexamens, gemiddeld en van kernvakken, Schoolloopbanen NPO, schooladvies en doorstroomtoetsen, voortijdig schoolverlaten	Open data over bekostigd onderwijs in Nederland
	OCW - Monitor Basisvaardigheden 2024 Funderend onderwijs	Prestaties taal, rekenen, burgerschap en digitale geletterdheid	Zicht krijgen op de prestaties van leerlingen in basisvaardigheden
	OCW - Dashboard Gelijke Kansen landelijk	Scores eindtoets, advies, heroverwegingen en bijstelling, opleidingsniveau en stapelen, uitstroom	Inzicht in de ontwikkeling van gelijke kansen in het onderwijs
	PISA	Gemiddelde prestaties en de verdeling van leerlingen in vergelijking met andere landen, trends in toetsprestaties	Internationaal onderzoek naar de prestaties van 15-jarige leerlingen in wiskunde, leesvaardigheid en natuurwetenschappen
	PIRLS	Gemiddelde prestaties en spreiding in leesvaardigheid en attitude in vergelijking met andere landen	Internationaal vergelijkend onderzoek naar de leesprestaties van leerlingen in groep 6
	TIMSS	Gemiddelde prestatie in rekenen in vergelijking met andere landen, trends in toetsprestaties	Internationaal onderzoek naar de prestaties van leerlingen in po en vo in exacte vakken
	Europese Commissie - Education and training monitor	Vergelijking van EU-landen ten aanzien van o.a.: kennis over duurzaamheid onder leerlingen, onderwijsaanbod ten aanzien van duurzaamheidscompetenties (o.a. apart of geïntegreerd in andere vakken of projecten), onder-prestatie van leerlingen in lezen, rekenen en natuurwetenschappen, gelijkheid in leeropbrengsten	Volgt de voortgang bij het behalen van de EU-doelstellingen voor 2025 en 2030
	DUO - Onderwijsonderzoek & advies	Schooladviezen, schoolverlaters, leerling motivatie en tevredenheid	Onderzoek naar actuele onderwijsthema's op eigen initiatief
	LAKS monitor	Perceptie van leerlingen over lesaanbod, afstemming van toetsen op onderwijs, stage, ICT-gebruik, instructie van docenten, begeleiding op school, materialen, veiligheid en inspraak van leerlingen in het onderwijs	In kaart brengen van de tevredenheid van leerlingen in het voortgezet onderwijs, leerlingenparticipatie verhogen
	Monitor de Bibliotheek op school	Ontwikkeling in leesplezier, leesfrequentie en leesgedrag leerlingen (afgezet tegen geslacht, leerjaar), percepties van leerlingen over schoolbibliotheek, verband tussen lesactiviteiten en leesplezier leerlingen	Impact van beleid rondom bibliotheek op school, meten van de leesbevordering van leerlingen

Tabel 7: Overzicht van een inventarisatie van bestaande vakspecifieke monitoringsonderzoeken (niet uitputtend, ter illustratie)

Vak- of leergebied	Organisatie/ bron	Voorbeeld onderwerpen	Doel dataverzameling
Bewegings- onderwijs	Mulier instituut - Bewegingsonderwijs in primair onderwijs , Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs en Bewegingsonderwijs en sport in het gespecialiseerd- en praktijkonderwijs	Onderwijstijd, percepties van leraren (ervaren kwaliteit), leeromgeving, aanbod aan lesactiviteiten, percepties van ouders	Monitoren van ontwikkelingen in de sport, inzicht krijgen in randvoorwaarden en doelstellingen van het bewegingsonderwijs
Digitale geletterdheid	ECP (Platform voor de InformatieSamenleving) - Monitors Digitale Geletterdheid	Inschatting digitale geletterdheid van leerlingen, gebruik van leerlijnen en leerdoelen, leeractiviteiten, randvoorwaarden en knelpunten	Inzicht geven in hoever scholen (po en vo) zijn met het integreren van digitale geletterdheid en waar hun knelpunten en ondersteunings-behoefte liggen
	Kennisnet - Leerlingmonitor digitale geletterdheid	Leeropbrengsten per onderwijsniveau en sociaaleconomische status	Peiling van vaardigheden digitale geletterdheid onder leerlingen in basis- en voortgezet onderwijs
Cultuuronderwijs	ResearchNed - Monitor cultuureducatie po en vo	Integratie cultuureducatie in vakken, aanbod disciplines, doelen, aanbod aan leeractiviteiten, gebruik van cultureel erfgoed, differentiatie, samenwerking met externe partners, taakverdeling binnen school en leeropbrengsten	Inzicht in stand van zaken op het gebied van vorm, kwaliteit en opbrengsten van cultuuronderwijs

Bijlage 4 - Mogelijk model voor monitoring- en evaluatieonderzoek

Deze paragraaf biedt overwegingen vanuit theorie over monitoring en evaluatie en schetst een doorkijkje naar mogelijke verdere uitwerking na het advies.

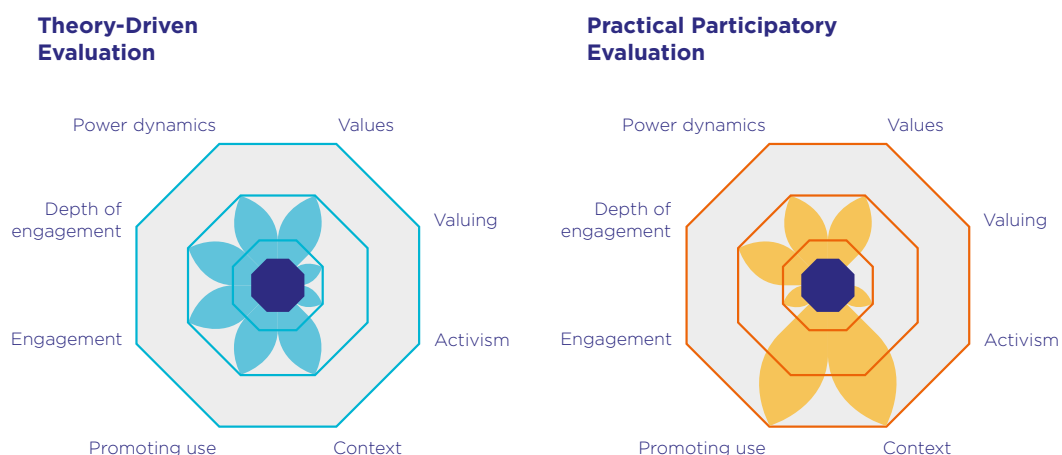
- Kernelementen van monitoring en evaluatieonderzoek:
 - Evaluatieonderzoek: systematisch, verklarend/adviserend, gebaseerd op bewijs, toepassingsgericht (verbeteren, beslissingen nemen, verantwoorden)
 - Monitoring: systematisch, continu, data-gedreven, toepassingsgericht (signaleren om te kunnen aanpassen/acteren in het kader van te bereiken doelen)
- Waarde toekennen is niet neutraal en heeft verschillende effecten, daarom moet rekening worden gehouden met: wie worden betrokken bij de opzet, wie worden bevraagd, welke vragen worden gesteld en wat wordt ermee gedaan. Wat als 'goed' wordt aangemerkt, kan verschillend zijn in de beleving van verschillende actoren.
- Er zijn verschillende soorten evaluatieaanpakken, een interessant classificatiesysteem is de 'garden of evaluation approaches' (Montrosse-Moorhead et al., 2024). Dit systeem helpt bij het kiezen van een geschikte aanpak voor een evaluatie. De 'evaluatiebloemen' geven drie lagen weer waarin keuzes gemaakt moeten worden. De antwoorden op deze vragen geven samen vorm en kleur aan de evaluatiebloemen:
 - De epistemologische oriëntatie (hoe construeer je wat als 'waar' wordt aangenomen? Kan het via metingen benaderd worden – post-positivistisch, verschilt het tussen individuen – constructivistisch, of zit het daar tussenin – pragmatisch?)
 - Het methodologische uitgangspunt (welke methode heeft de voorkeur? Kwantitatief, kwalitatief of een combinatie)
 - Acht kerndimensies (in welke mate is elke dimensie aanwezig? Waarden, beoordelen, activisme, context, bevorderen van gebruik, wie worden betrokken bij beslissingen, op welk niveau zijn zij betrokken, machtsdynamieken)

Eerste gedachten over passende aanpakken

Voor evaluaties in periodiek curriculumonderhoud zien we in onze eerste antwoorden op bovenstaande vragen de meeste overlap met twee aanpakken: 'theory-driven evaluation (TDE)' en 'practical participatory evaluation' (PPE) (zie figuur 2). Een samengestelde aanpak is mogelijk. Kenmerken van deze aanpakken zijn:

- Bij een TDE is de focus van de evaluatie vooral op waarom iets werkt. Centraal hierbij is het opstellen van een 'theory of change' of een 'programmatheorie', wat in principe hypothesen zijn waarom bepaalde activiteiten leiden tot uitkomsten. Dit gebeurt samen met stakeholders. Op basis hiervan worden relevante evaluatievragen opgesteld.
- PPE heeft de nadruk op het actief betrekken van alle stakeholders in het proces van evalueren, in het proces van opstellen en van verzamelen. Op deze manier wordt de context veel meer belang toegedicht, maar ook de inclusiviteit in informatieverzameling. Een belangrijk onderdeel hierbij is ook de versterking van de evaluatiecapaciteit, flexibiliteit en gebruik door het actief betrekken van stakeholders en gebruikers.

Figuur 2: Twee voorbeelden van mogelijk passende evaluatieaanpakken (TDE en PPE) en bijbehorende evaluatiebloemen uit de garden of evaluation approaches. beide mixed methods. Grootte van de bloembladeren = mate waarin de dimensies aanwezig zijn.

Noot. Kleur = epistemologisch paradigma, hier post-positivist (grijs) en pragmatisch (geel). Patroon in het midden = methode die gebruikt wordt, hier beide mixed methods. Grootte van de bloembladeren = mate waarin de dimensies aanwezig zijn.

Bijlage 5 - Voorbeelden van indicatoren en kijkvragen ter inspiratie

Pagina 1

Hieronder volgt een overzicht van kijkvragen die benoemd werden door stakeholders tijdens de gevoerde gesprekken voor dit advies ten aanzien van de benodigde informatie over de implementatie van het nieuwe landelijk beoogd curriculum. Dit overzicht is zeker niet uitputtend en is nog niet systematisch uitgewerkt. Het dient slechts ter illustratie van kijkvragen waaraan gedacht kan worden bij het verder uitwerken van de voorbeeldindicatoren die volgen uit dit advies. Deze zijn ondergebracht in overkoepelende categorieën en dimensies/indicatoren, ter inspiratie bij de doordenking van een mogelijke onderzoeksopzet.

Tabel 5: Aanzet tot dimensies, indicatoren en kijkvragen bij monitoring van de implementatie van het nieuw landelijk beoogd curriculum (voorbeeldmatig en niet uitputtend)

Categorie	Dimensie	Voorbeeldindicator	Kijkvragen
Beoogd curriculum	Schooleigen doelen	Formulering en vaststelling van schooleigen doelen	Hoe worden de landelijke doelen vertaald naar schooleigen doelen?
			Hoe worden deze schooleigen doelen vastgelegd?
			Welke belemmeringen ervaren scholen hierbij?
Uitgevoerd en geleerd curriculum	Afstemming in het curriculum	Keuzes in afstemming leerdoelen, leeractiviteiten (en middelen) en toetsing	Hoe vertalen scholen de landelijke doelen naar leeractiviteiten en toetsing?
			Welk afwegingen maken scholen hierbij?
			Welke belemmeringen ervaren scholen hierbij?
Uitgevoerd curriculum	Begrip en interpretatie van kerndoelen	Interpretatie van kerndoelen, leerlijnen en examenprogramma's	Hoe interpreteren scholen/ leraren de kerndoelen en leerlijnen?
			Hoe interpreteren curriculumontwikkelaars, toets instituten, methodemakers de kerndoelen en leerlijnen?
			Waar bestaan misconcepten?
			Wat zijn mechanismen bij de interpretatie van kerndoelen en leerlijnen door scholen?
		Vertaling van de kerndoelen naar schoolbeleid	Hoe worden de kerndoelen vertaald in schoolbeleid, visiedocumenten?
			Wat doen scholen met de keuzeruimte?
			Belemmeringen daarbij

Tabel 5: Aanzet tot dimensies, indicatoren en kijkvragen bij monitoring van de implementatie van het nieuw landelijk beoogd curriculum (voorbeeldmatig en niet uitputtend)

Categorie	Dimensie	Voorbeeldindicator	Kijkvragen
Uitgevoerd curriculum	Verwerking van kerndoelen in het onderwijsaanbod	Keuzes van scholen ten aanzien van gebruik leermiddelen	Welke leermiddelen gebruiken scholen, en hoe zetten ze die in?
			Ontwikkelen scholen hun eigen leermiddelen naast bestaande methodes?
		Keuzes van scholen ten aanzien van toetsing	Welke toetsen en toetsvormen gebruiken leraren en hoe zetten ze die in?
			Hoe zorgen scholen voor afstemming van toetsing op de nieuwe landelijke doelen?
		Invulling van keuzeruimte	Wat doen scholen/leraren met de keuzeruimte?
			Hoe maken zij keuzes hierin en wie is daarbij betrokken?
		Besteding onderwijstijd per vak/leergebied	Hoe verdelen scholen de beschikbare onderwijstijd over vakken/leergebieden?
			Hoe verdelen scholen de beschikbare onderwijstijd binnen leergebieden?
Geleerd curriculum	Percepties van leerlingen	Opvattingen over en ervaringen met wat leerlingen geleerd hebben van de nieuwe elementen	Wat vinden leerlingen dat zij hebben geleerd van de nieuwe elementen?
			Ervaren leerlingen overladenheid in het curriculum?
			Hoe ervaren leerlingen de belasting o.a. door toetsing?
	Leeropbrengsten	Opbrengsten ten aanzien van de nieuwe doelen, voor verschillende doelgroepen van leerlingen	Hoe ontwikkelen leerlingen zich t.a.v. de nieuwe onderdelen in het curriculum?
			Gaan toetsresultaten op internationaal niveau ook omhoog?

Tabel 8: Adviezen eerste stappen voor OCW

Perspectief	Wat is er al?	Waar vind je dat?	Wat nog aanvullend te doen door OCW?	Hoe doet OCW dat?
Naar een systematische, inhoudelijk afgestemde aanpak voor zicht op crc	Veel informatie voor handen, maar geen gezamenlijke inhoudelijke richting of afgestemde kaders	Zie bijlage 3, en tekst van het advies	Geef SLO een opdracht om - samen met andere partijen - te komen tot een landelijke onderzoeksagenda. Een onderzoeksagenda kan niet zonder financiering, dus maak budget hiervoor vrij	In opdrachtformulering voor de landelijke onderzoeksagenda, en verder in goed overleg en samenwerking zoals nu ook met SLO
B-U-G	Informatie over beoogd en gerealiseerd curriculum is in redelijke mate beschikbaar	o.a. Inspectietoezicht, Peil, internationale onderzoeken, etc. Zie bijlage 3	Zet in aanvulling onderzoek naar B en G vooral in op onderzoek naar het uitgevoerd curriculum.	In de opdrachtformulering aangeven dat het uitgevoerd curriculum expliciete aandacht behoeft. Start bij de school (leraar, schoolleider, leerling), passend bij de implementatie die nu op gang komt. Eerder kwalitatief onderzoek stimuleren dan kwantitatief
Gedeelde verantwoordelijkheid Zicht op curriculum, onder coördinatie van OCW	Er zijn diverse vormen van samenwerking, soms bestuurlijke afspraken	Allerhande partijen, zie laatste paragraaf advies. Er is een onderscheid tussen organisaties die daadwerkelijke verantwoordelijkheid hebben, naast OCW de keten van curriculum en toetsing, en de rest, die meer een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft. OCW heeft op keten directere sturing	Samen met landelijke partijen komen tot een vorm van regie/coördinatie (in meerjarig groeimodel), mogelijk netwerksturing. Samenwerking stimuleren tussen organisaties. En helder maken dat verwacht wordt dat eenieder een bijdrage levert in de monitoring	In elk geval binnen de opdrachtformulering van landelijke onderzoeksagenda een plek geven waar die samenwerking voor de hand ligt. Daarnaast zelf bouwen aan coördinatie van samenwerking
Vak-/leergebied	Er is relatief veel info over NL/taal en rek-wi, minder over de andere vak-/leergebieden. Wel aanwezig bij SLO: vakspecifieke trendanalyses, rationales van vakken, domeinbeschrijvingen Peil	Zie bijlage 3	- Andere vak-/leergebieden dan taal/NL en rek-wi. - Heb aandacht voor de 'nieuwe' leergebieden DG en BU - Benut expertise van gespecialiseerde partijen (bijv. LKCA voor K&C, Mulier Instituut voor B&S, etc.) bij totstandkoming van de onderzoeksagenda	In opdrachtformulering voor landelijke onderzoeksagenda expliciet benoemen

Tabel 8: Adviezen eerste stappen voor OCW

Perspectief	Wat is er al?	Waar vind je dat?	Wat nog aanvullend te doen door OCW?	Hoe doet OCW dat?
Niet- vakspecifiek (dus vakoverstijgend) en doelbereik van de Actualisatie	Trendanalyses, Staat van het Onderwijs, adviezen Onderwijsraad, werkopdracht van de actualisatie	Curriculumdocumenten uit de Actualisatie, domeinbeschrijvingen Peil, etc	Naast aandacht voor vak-/leergebieden, hou ook oog voor de meer vakoverstijgende curriculum aspecten	In opdrachtformulering voor landelijke onderzoeksagenda expliciet benoemen
Bestaande gegevens/data/informatie	Zie bijlage 3	Zie bijlage 3	Deze zijn zeker te gebruiken, maar veel wordt verzameld met een ander doel of vanuit een ander perspectief. Aanvulling voor zicht op curriculum is nodig	In opdrachtformulering voor landelijke onderzoeksagenda benoemen dat waar mogelijk bestaande bronnen gebruikt moeten worden. Daarnaast is aandacht voor nieuwe onderdelen uit de nieuwe doelen nodig
Mate van meetbaarheid, soort informatie	Er is vooral informatie beschikbaar over makkelijk meetbare kennis en vaardigheden	Zie bijlage 3	De minder makkelijk meetbare kennis en vaardigheden, zoals (niet uitputtend) schrijven bij Nederlands, spreken bij de MVT, vaardigheden bij diverse vakken, etc	In opdrachtformulering voor landelijke onderzoeksagenda expliciet benoemen, omdat dit veelal nieuwe onderdelen zijn in de nieuwe doelen
Kennisagenda NRO	Aandacht voor deelaspecten van het curriculum	In verschillende onderzoeksprogramma's	Wat ontbreekt is het onderwerp Curriculumherziening & implementatie. En dat is opmerkelijk gezien de grote actualisatie voor het eerst in 20 jaar	Stimuleer NRO om dit onderwerp op te nemen in haar onderzoeksprogrammering
Informatie uit toezicht Inspectie en Peil	Veel over geleerd curriculum, minder over uitgevoerd	In informatie uit het toezicht en in de Peilonderzoeken (soms in themaonderzoek)	- Geef het proces/de handeling/ de inspanning van het vertalen van de nieuwe landelijke doelen naar er onderwijs van maken een plek in het toezicht - Voeg in de aanbodsvragenlijst van de Peilonderzoeken over het bovenstaande vragen toe - Laat de Inspectie in het kader van het Peilprogramma met enige regelmaat een themaonderzoek uitvoeren m.b.t. het uitgevoerd curriculum	Stimuleer dat de implementatie van de nieuwe doelen een plek krijgt in toezicht en in de Peil en andere Inspectieonderzoeken. (meer specifiek zie hiernaast)

Tabel 8: Adviezen eerste stappen voor OCW

Perspectief	Wat is er al?	Waar vind je dat?	Wat nog aanvullend te doen door OCW?	Hoe doet OCW dat?
Lerarenopleidingen	Netwerken en contacten, geen systematische dataverzameling over crc	Praktijkonderzoek studenten Stagebezoeken	Aandacht voor de nieuwe kerndoelen en examenprogramma's in de landelijke opleidingen	Stimuleer opname van het geactualiseerde curriculum en de implementatie daarvan in de lerarenopleidingen
Praktijk & beroep	Data en informatie uit de pilots en community	Hoofdzakelijk bij SLO, ook wat bij SPV	Verder verstevigen van monitoring voor praktijk & beroep voor meer evidence informed werken	In opdrachtformulering voor landelijke onderzoeksagenda expliciet benoemen
Implementatie activiteiten	Diverse activiteiten	Implementatieplan OCW in concept, implementatie advies SLO	Kijk waar je vanzelfsprekend monitoring kunt laten meelopen, bijv. in de subsidies die je uitreikt in het kader van implementatie. Monitoring is geen optie, maar een vast onderdeel	Landelijke onderzoeksagenda laten aansluiten op implementatieplan. Regulier overleg organiseren tussen betrokkenen implementatie (OCW) en regievoerder onderzoeksagenda (SLO)
Leermiddelen	Kwaliteitsalliantie Leermiddelen	Kwaliteitskader in ontwikkeling	- Zorg dat de kerndoelen en eindtermen een plek hebben in dit kijkkader, voor evaluatie van leermiddelen - Na een aantal jaar: analyse van vertaling kerndoelen en examenprogramma's naar leermiddelen	- Op sturen, stimuleren, aandacht voor vragen - Analyse benoemen in opdracht voor landelijke onderzoeksagenda
Toetsing en curriculum	Eigen onderzoek van Cito en CvTE.	Nader in kaart te brengen, bekijken waar CITO en CVTE onderzoek doen die gerelateerd en relevant is voor de onderzoeksagenda	Bijdragen aan de versterking van de samenwerking in de keten, ook op het gebied van onderzoek	In opdrachtformulering voor landelijke onderzoeksagenda benoemen dat de keten gebruikt moet worden. Stimuleren van deze samenwerking.
Politieke druk en haast	Systeem van periodiek curriculumonderhoud in opbouw	Bij SLO, Onderwijsraad en OCW	Wettelijk verankeren van de verschillende onderdelen van periodiek curriculumonderhoud	Dempen van al te grote politieke haast ('scoren de leerlingen nu beter op PISA')?

2025, SLO Amersfoort

Als landelijk kenniscentrum leerplanontwikkeling richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Postadres

Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T (033) 4840 840

W www.slo.nl

E info@slo.nl

Bezoekadres

Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres

Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40

E info@slo.nl

W www.slo.nl

[company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)

[SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)